

ХРИСТОС ВОСКРЕС!

ISBN 83-87282-59-6

ЗАГОРОДА

Музейне Товариство в Зиндранові
№ 1(16) 1998

Towarzystwo Muzealne w Zydronowej

Zahoroda

Загорода

КУЛЬТУРА, ІСТОРІЯ І ПАМЯТКИ
ЛЕМКІВ В ПОЛЬЩІ

Zahoroda

KULTURA, HISTORIA I ZABYTKI
ŁEMKÓW W POLSCE

Читачів і Любителів „Загороды”
Святочно, Пасхально і Весняно,
сердечно поздравляме, жyczime
Радісных Щасливих Свят

*Христос Воскрес
Воістину Воскрес*

Редакция

ЮВІЛЕЙ 30 - РОКІВ МУЗЕЮ ЛЕМКІВСКОЇ КУЛЬТУРИ В ЗИНДРАНОВІ І МУЗЕЙНЕ СВЯТО „РУСАЛЯ - ЯНА”

Дороги Читачи.

Зближат ся зас 7 - ме Музейне Свято Лемківської Традиції і в тот рік не лем што річне, бо то юж ювілей 30 років нашого музею - скансену на Лемківщині.

Наш музейний квартальник до того ювілею вийде юж лем єден - можна повісти весняний - Великодно - Святочний. А „Русальовий” юж буде пізний. Отже прагнеме подати юж тепер хоц короткий програм ювілею і свята для охочих прити до нас разом збогатити імпрезу.

Подаєме плян, який напевно буде поширеній в залежності тყык од погоды на тот час.

13. 06. 1998р. - субота при музею

О год. 17. Розпочата свята одкритьом выстав - малярської і ковальського ремесла, а тყык ковальської кузні (реконструкції давної кузні циганской в Зиндранові) як лем даме ради поставити єй до того часу в залежности од можливости фінансовых.

О год. 18. Спітканя організаторів, творців того музею і діячів культури краївых і заграницьких. Доповіди, реферати до ювілею 30 років музею лемківських і польських науковців - істориків. При тім дискусія, спомини думки, внески о дальших діяннях.

О год. 20. При добрі погоді огниско, закуска, дальшы бесіды, спогады і кус на весело жарти - гумор і може заспіваня з участю лемківского колективу і капелі з Калуша - Україна і „Лемко - Рома” - музейной капелі з Зиндрановы. Час не обмежений (залежыт од погоды) покля сой запрагнут участники.

Нічліги для Гостів в Осередку Одпочинку в Тиляві. (2,5 км. Од Зиндрановы).

Неділя 14. 06. 1998р.

Місце свята: церква, цментар, школа.

О год. 9 - 12 церковний час, святкування в місцеві церкви і на цментарі під руководством - Архи - Владики Адама.

О год. 14. Концерти колективів до вечера. Юж сут зголошено - „Маковиця” зо Свидника (Словакия) 50 членів, - „Лемківска Студенка” з Калуша (Україна) 40 особовий колектив і узгідняються не усталені ищи колективи польськи, лемківски. Медже концертами - бесіди кумів, жарты гумор і деяки конкурси, окреме лемківской бесіди і історії.

По закінчню концертів народне гуляння.

До інформації о святі і ювілею в Зиндранові додаєме, же фестівал в Свиднику буде о тижден пізніше - 20 - 21. 06. 98 р.

Komitem Organizaцiйnii.

Muzeum w 1998 roku

Nie ulega wątpliwości, że rok 1997 był dla Muzeum Kultury Łemkowskiej w Zyndranowej bardzo pomyślny. Pisaliśmy już o ubiegłorocznych dokonaniach w poprzednim numerze „Zahorody”. Nie pora jednak roz pamiętać co było. Zbliża się nowy sezon, a przygotowania do niego już trwają. Jakich zmian i ciekawych wydarzeń można się spodziewać w skansenie?

W bieżącym roku muzeum obchodzi 30-lecie swego istnienia, więc nic dziwnego, że obchody jubileuszowe zdominują działania placówki. W czerwcu (13 - 14) odbędzie się kolejna, siódma edycja święta kultury łemkowskiej „Od Rusal do Jana”. Wezmą w niej udział liczne zespoły folklorystyczne z Polski, Słowacji i Ukrainy. Liczymy także, że do Zyndranowej zjadą Łemkowie z całego kraju. Zapewne przybędą też mieszkańcy Dukielszczyzny, Krosna i innych miejscowości Podkarpacia.

W minionym roku najważniejszą imprezą artystyczną święta był międzynarodowy plener rzeźbiarski, w tym natomiast organizujemy plener malarski. Przewidziana jest rekonstrukcja kuźni cygańskiej, w której otwarta zostanie wystawa narzędzi i wyrobów kowalskich. Oczywiście odbędzie się też spotkanie działaczy łemkowskich, podczas którego spodziewamy się kilku interesujących wystąpień poświęconych kulturze i tradycji Łemków.

Opublikowana zostanie w formie książkowej praca dotycząca historii muzeum. Planujemy wydanie okolicznościowych medali, wizytówek i plakietek.

Do czerwca powinny się zakończyć prace przy konserwacji eksponatów muzealnych oraz inwentaryzacja zbiorów. Stała ekspozycja w skansenie zostanie urządzona według nowego scenariusza. Przewiduje się uruchomienie magazynu eksponatów. Ekspozycja obejmuje także chatę żydowską. Planuje się ponadto ogrodzenie terenu wokół dawnej szkoły oraz wokół chaty żydowskiej.

Wzrastający z roku na rok ruch turystyczny zmusza do zatrudnienia w okresie letnim dodatkowej osoby do oprowadzania zwiedzających. Trwają starania o pozyskanie środków na ten cel.

Święto „Od Rusal do Jana” ma stanowić główny punkt obchodów jubileuszowych. Szczegółowy program znajdzie się na plakatach i zaproszeniach, które niebawem zostaną wykonane. Istnieje koncepcja, by w sezonie uruchomić w skansenie tzw małą gastronomię. Od dawna zgłaszaną są takie postulaty. Podjęto też starania o urządzenie w sąsiedztwie skansenu parkingu dla samochodów.

To, rzecz jasna, tylko niektóre zamierzenia. Trudno bowiem wymienić wszystkie. U schyłku sezonu muzeum pomoże w organizacji tradycyjnej „Łemkowskiej Jesieni Poetyckiej”, imprezy cieszącej się dużym powodzeniem (Ruska Bursa w Gorlicach).

Warunkiem realizacji tych planów jest pozyskanie odpowiednich środków finansowych. Mamy nadzieję, że starania te zostaną uwieńczone powodzeniem.

Artur Bata

РЕДАКЦІЙ ЖУРНАЛА „ЗАГОРОДА”

Дороги краяне, творці, дописувателі, читателі і симпатики журналу „Загорода”, який збогачат нас історійом, культуром, традициями і памятками Лемків на рідні землі. На порозі Нового Року, а тим разом юш 1998 робиме аналіз уходячого і з надійом смотриме на наступний.

1997рік быв роком скорботы - 50 ліття вигнання Лемків з рідної землі і туту смутну річницю одзначали Лемки всяди а особливо на Русальні Святі в Зиндронові де одбива ся наукова конференция присвячена депортаций і открыто перший памятник „Жертвам Явожна”. Треба признати же музей, а тепер юш скансен лемківської культури в Зиндронові за остатні рік збогатився новыми скульптурами, капличком та іншими цінными експонатами лемківської культури. Скорботну дату одмітили Лемкы як в Польщі так і на Україні.

Зросла і громада лемків науковців. Олена Дудь - Файфер за наукову працу „Жыття літературне Лемків в другій половині XIX і на початку ХХ віку” отримала високий науковий степен „Доктора гуманітарних наук „У.Я.” в Кракові”.

Кажде нове число „Загороди” стає богатше матерялом і оформленльном. Дуже корисного про нашу культуру зроблено в середовищах де живут Лемки, а особливо на рідні землі, за што ім велика признательність.

Гнеска маме моц вченой інтелігенциі і молодежы якы гордятся своім походжыньом і кождий спосібний зробити всеце про нашу культуру, а вшытки разом великий крок вперед, лем бракує єдності та позбутися особистых амбіций.

Дороги Краяне! Забудмे незгоды якы сіют наши вороги, подайме сой руки і рушме разом в перед.

Щесця, здоровя, добра і дальших успіхів на культурнім полі жичу Вам в 1998 році.

Петро Когут.

ЮШ ЧАС

Юш час, юш час
краяне Лемки
подати сой руки
обняти брат брата
і рівним кроком ити вперед.

Юш час, юш час
забыти незгоды
якы нас довго ділили
і обнявши брат брата
дружно ити вперед.

Юш час, юш час
будувати Лемковину
кріпити віру
вчыти бесіду
і цілом громадом ити вперед.

Юш час, юш час
порозуміти же лем
в єдности сила
в молодежы надія
а вшытки разом сильна родина.

Юш час, юш час
з сином і внуком
в ріднім селі цмонтір
от терня очистити, квіти посадити
і на гробі предків помолитися.

Ф. Лем.

ПОГРАНИЧАНЕ

Границі мають не лем держави але і маленьки села. На горі „Діві” невеличка поляна де даколи стояли три хижки, границя меж лемківськими селами Петруша Воля і Ріпник та польським Высока. Жили ту три польсько - лемківські родини і кожда належала до іншого села, Банасі до Петрушій Волі, Мудраки до Ріпника а Кобялки до Высокої хоц ділило їх лем парudeсят кроків. Найближе було до Петрушій Волі, то вшытки посилали ту дітий до школи, а понеже до церкви в Ріпнику було більше як до костела в Высокій, то вшытки ходили до церкви. В кождой родини своя доля але конец трагічний одинаковий.

Банасъ Ясьо Поляк з Высокої був женатий на Теклі Лемкіні з Петрушій Волі. Мудрак Станіслав Поляк з Ваньчок був женатий на Юстині лемкіні з Ріпника, а Кобялка Павло Лемко з Петрушій Волі був женатий на Зосі Польці з Высокої. Вшытки родини жили бідно але найбідніше то Банасі. Кавалец каменистого поля родив лем бандурки і овес яких старчыло ледво на пів року, тому літом зберали ягоды, гриби і продавали в місті, ходили на панске, а в зимі ліс рубати. Текля і Ясьо були барз вродливі і мали мелодійний голос, кохалися і любили співати. Зимовыми вечерами грілися на припецку і співали улюблены пісні Яся „Хто мі буде лучку косив як я буду шаблю носив”, „Ішво дівча лучками”, та іншы лемківські і польські.

Мали одного сина Михася але не дожив року, захворів і вмер, а веце Текля юш не народила.

Кед выбухла перша світова війна Яся взяли до войска, воював за Австро-Угорським фронті, кус го раниво, але виздоровів і вернув 1918р. Коли повстала Польща то зас го взяли до войска і тым разом воював за Польщу против большевиків. Війна скорося скінчыла і хоц споневіряний але вернув до дому і зас з Теклью були щасливі. Тяжкы були повоєнны часы, трудно було заробити гроши, підупадало здоров'я, давали себе знаги і роки. В зимі 1929 року Текля перестудилася, дісталася запаління, вельку горячку і померла. Ясьо не міг собі найти місця бо барз любив Теклю і не уявляв собі жыгя без неї. Поховали Теклю на цмонтері в Ріпнику, на гробі поставили буковий крест який зробив сам Ясьо.

З того часу Ясьо кожду неділю і свято ишов до церкви, а потім на цмонтері і довго молився на гробі Теклі. Житя Яся ставало все

труднійше, не міг собі дати ради в газдівстві, продав уці, лишив лем козу і пару кур. Але тратив здоровя і з кождым днем чув себе слабшим.

Зима 1934 року була барз люта. В першу неділю по Йордані страшні метаво сніgom, але Ясьо пішов до церкви бо в ночи приснива муся Текля молода, весела вся в білому і звала Яся до себе. До церкви ледво дішов, народу було барз мало, бо не кождий одважився в таку погоду вийти з дому. На цмонтері так наметаво снігу же лем вершок креста виглядав зо снігу на гробі Теклі. Довго молився, слези капали на білій сніг, а перед очами була Текля яку відів у сні. До дому поплянтовав змерзнений в снігу до пояса. Ледво ишов, метаво сніgom в очи, а пальці на руках і ногах дубіли от морозу. До хижки оставо лем сто кроків але сили опали і не міг зробити ани єдного. Рішив кус отпочити, а вітриско так шалів і метав сніgom же внет го замево і не було видно з заспі. Ясьови кус потепліло і потягнуло на сон, а перед очима зас була Текля што видів у сні.

На другий ден Юстіна не заставши дома Яся подумала же на Высокі в старого друга і не може вернути през велике сніг. Але Яся не було ани на третій, ани на четвертий ден. Лем за тижден коли втихла буря і сонце розтопіво кус снігу показалася його замерла голова на поляні недалеко от дому. Похоронили Яся на цмонтері в Ріпнику коло Теклі, пришво дуже людей, бо іх вшытки любили

В другі хижки жили Мудраки, Станіслав був добрий столяр, робив колеса до воза, коновки, путні і даякі іншы річки потрібни в газдівці, так што все заробив на прожитя своїми руками. Юстіна пильнувала дітий, а було іх трое: Михайлло, Олена і Гнатко. Дозерала корову, уці і робила в полі.

Станіслав в першу світову війну був на рускім фронті, попав в плен і робив в поміщика коло Полтави. Там з пленними обходилися добре, білого хліба, солонини і мяса ів досита, чого в дома відів лем на паску, або деякім весілю. Коли зачавася революція то поміщик втюк, а пленним позволили ити до дому, Щасливо вернув і взяўся за роботу аби підняти запущену за роки війни газдівку.

В тяжкы повоєнны роки його вироби не дуже давали зиску, бо люде не мали за што купувати. Ходив на панске в літі косити, збіжа жати, а в зимі ліс рубати. В 1928 року рубали панский ліс на горі „Баксантарня”. Грубезны ялиці росли над самом парижом і треба було

іх валити до верху, а не до пари. Платили незле, але опасність була на кождім кроці. Не оминула біда і Станіслава, кремезна ялиця задіва го так конаром, же до дому го юш принесли, а за пару дній помер. Трудно було Юстині, гарувала от рана до ночі, аби накормити і приодіти дітей. Літом діти збиралі ягоди, гриби і носили на продай до міста, а як кус підрошли то і на панське ходили, так хапарили з року в рік. В 1936 року барз скрутно було, бракувало істи. Михав як літо так і в зимі ходив на заробок, але ци от простуди і недоіданя, бо дома крім комперів, киселиці і вівсяного пляцка нич не було, ци може заразився, але захворів на сухоти. Лікувати не було за што і за пару місяци помер. Олена внет вишва замуж за Павла Пастернака, а ту рік за роком стала діти родити: Марисю, Янцю і Митра. Так што біда Юстині не бракувало, гет посивіла.

На весну 1939 року Гнатка взяли до війска, а коли вибухла віна то і Павла мобілізували.

Польська армія не втримала наступу технічно ліпше озброєної німецької армії і отступала на схід. Полк в якім служив Гнатко цофався през Ряшів на Перемишль, дисципліна була слаба і вояки хто мав недалеко, ишли домів. Так поступив і Гнатко, але вернув з машиновим карабіном. Втішилися дома і нетерпливо ждали Павла, але він не вернув і відомості о нім не достали, загинув на фронті, або в німецькім лагрі. Недовго Гнатко тішився свободом. Німецькі самольоти що базувалися на льотніску в Кросні барз низко літали понад наши гори. Гнатко ненавидів фашистів і рішив збити німецький самольот. Виходив на вершок „Магури” і стріляв по самольотах. Збити самольот не збив, але пільоти зауважили стрілянину і опреділили місця. Німці окружили „Магуру” і схватали Гнатка на горячім. Довго мучили Гнатка на гестапо в Кросні, бо хотіли знати хто го навчив ненавидіти Німців. Але Гнатко не зрадив колегів з якими належав до антифашисткої організації. Літом 1940 року Гнатка отправили до лягру смерті в Освенцім.

Літом 1941 року Німці напали на Сovieцький Союз і перли на схід та брали вояків в плен. В осені 1941 Німці організували в Шебнях коло Яслі лагер для воєннопленних де тисячі під отkritim небом коротили свє житя. Жаль було Лемкам своїх братів зо сходу і як ишли до Яслі дорога провадива коло лягру огороженого кольчастим дрітом, то шмаряли бідним хліб.

Рішили Лемки помочы пленним втекти з лягру. Дістали пару ножниць до тятя дріту, нарисували мапу дооколичних сел і лісів, найперше радили добрatisя до Петрушой Волі і Ріпника, бо там свої Лемкы. Вшyтко запекли в двох хлібах і жены идучи до Ясла шмарили през дріт пленним. В дощеву холодну ніч коли німецька сторожа дримава піdlіzli пленны до дротів, потяли іх і зачали масово втікати. Коли Німці спохватилися то юш веце половины було на свободі. Сильний дощ нищив сліди і овчарки не могли Німцям помочы. Дві ночи і ден пересідили в парижах лісу, а потім хто пішком до дому, а кому барз далеко до Петрушой Волі і Ріпника. Наши люди нещасних накормили, осушили і як могли приоділи. Але з радостюм пришва і біда, дуже з них хворіло на тифус і заразили масу наших людей які без медичної помочи вмерали. Єгомосьць Ярослав Мирович хоронив по кілька на ден. Не оминула біда і Павла Кобелки, на тифус вимерла праві ціла родина. Німці строго карали за допомогу пленним. З Петрушой Волі згинули в Освенцімі Текля Клабаш, Михав і Іван Ментус, Іринко Бік, Михав Камінські.

На весну 1942 пленны створили партизанську групу, перебралися до лісу де поробили крівіки, навязали контакт з польськими селами і як могли так шкодили Німцям.

Літом 1942 року Гнатко от ран гестапо і тяжкої роботи захворів і сили падали з кождим днем. За місяц юш не міг вийти на роботу і „дохтір” отправив го на лічильня до лазні, що означаво спаління в крематорію.

Зогнали на пляц парусот люда ріжного віку і національности але вшитки худи і ледво стояли на ногах. Приказали вшyтком роздітися і одежу акуратно зложити, аби по викупаню скоро нашли. Але кождий знов же то не лазня, а крематорій, бо навет дим мав запах людського тіла. Був горячий сонечний ден, легонький вітер колисав дерева, а сонячне проміння в останнє огрівало голі тіла ищи жывых жертв. Над головами пролетіла стая птиць і махаючи крилами пращали приреченых. Гнатко з трудом підняв руку і помахав ім на прощаня, а мисли летіли, летіли над рідну Лемковину, до рідной хыжы де мати, родина і близькі. Нараз заскрготіли залишни ворота і німецьке „ахтунг, шнеле, шнеле” нарушило тривожну тишину. Ще пару кроків і не буде видно ани неба, ани сонця. Гнатко взяв руку старой, сивої жenщини і поціluвав, так він ціluвав руку матери коли на довше виходив з

дому. Оставали юш не минути але секунди життя. Закрилися залізни ворота і од ядовитого газу вшыткы впали мертвима на землю.

В ту ніч Юстині приснився страшний сон, Гнатко в чорнім убраню вибрався вдалеку дорогу. Молилася, плакала, перечувала горе яке наблизалося.

Окупанти наводили порядок, брали контингент, молодих гнали на роботу до Німець, а непослушних до лягру смерти. В селі було смутно, юш і пастухи не співали і навіть дзвони в церкви смутно дзвонили.

Пленни - партизани в село приходили рідко і то вночі, бо не хотіли наражати людей на біду, а веце до Юстини, бо хижка була далеко в лісі. Там люди приносили для них продукти, там вони і лічилися. Але в кінці літа 1942 року Німцям стало відомо, же пленни - партизани користуються хижом Юстини. В неділю по обіді до Василя Барни - солтиса Петрушой Волі приїхало гестапо на трох автаках. Приказали скликати двадцять хлопів і ити з ними на гору „Діву”. Минули березник, сосновий ліс і вишли на поляну де стояла хижка Юстини Мудрак. Каждий Німець поставив перед собом Лемка і казав ити вперед, а сам ішов за ним, попередив же любий крок в сторону буде остатнім. Підішли до самой хижки, обшукали хыжу, але никого не нашли, бо партизани зауважили Німців і їшли в селі і одишли в ліс. Встечены фашисти поставили перед хижом Юстину, Олену і дітей, кожному задали тото само питання: „де партизани”. Юстіна повіва же нич о них не зна. Фашист вистрілив її в серце, кров бризнула і Юстіна впала. Олена повторила тото само і теж куля в серце, петрестрашени дівчата оніміли і теж куля в серце, а найменший Митро крикнув що сили „гади” і плюнув гестапівцю в очі. Впав горі лицем з открытыма очима, а з дитячої груди текла червена кров. Офіцер гестапо приказав підпалити хижку, а мертві тіла шмарити в оген. До пізної ночі тіло огниско хижки пограничан, а в них благородны тіла Лемків і Поляків.

Минуло веце як пів століття, поляна заросла буйним лісом і неє сліду де стояли хижки пограничан. В Петруші Волі і Ріпнику не ма Лемків а новы поселенці не знают о трагедії пятдесят літ тому. Але ми не мame права забыти тих, якы були прикладом дружбы меже Лемками і Поляками якы ділили долю і недолю того часу, та отдали життя в борбі зо спільным ворогом - фашизмом.

Петро Когут

СИНИ ТВОІ ЛЕМКІВЩИНО

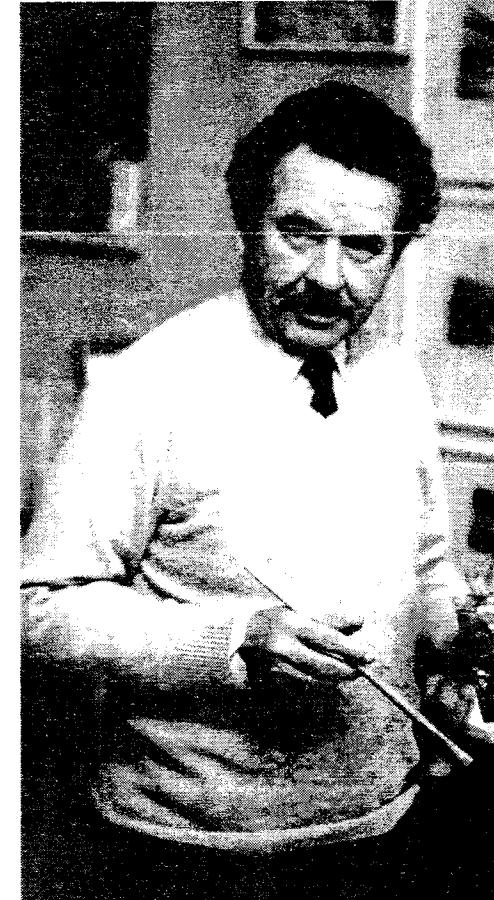
Лемківська земля вівса і ялівцю мало урожайна, зато богата на талановитих людей які прославили культуру Лемків та внесли вагомий вклад у світову славу і країн де живуть.

Сьогодні піде розмова про одного з них, а саме Солинка Дмитра Івановича видатного митця полотна якого прикрашують музей богатох країн світу, а пару десятками художніх виставок на Україні, в Польщі, Словаччині, та Росії милувались тисячі поклонників його мистецтва.

Народився Дмитро

Іванович 10 листопада 1932 року в селі Жидівське біля Дуклі недалеко польсько - словацької границі. Ще дітиною Дмитро ні хвилини не сідів даром, завжди щось рисує, малює, різбит, чим привертає увагу не лем односельчан але і влади що приходила до батька який був солтисом. Під час німецької окупації закінчив початкову школу в рідному селі та вчився у Дуклі.

В жовтні 1944 року Німці зупинили наступ Радянських військ в Карпатах і Жидівське опинилось на лінії фронту. Всіх Німці виселили в різні села а непокірних розстріляли. Коли фронт відступив то повертались

Жидівчанам не було де. Одинокий вихід був переселитись на Україну. Солинки виїхали в Донецьку область, але умови там були жахливі, степ, земланки що незвично для Лемка, тому почали повернутись в Галичину. Родина Солинків зупинилася на Тернопільщині в селі Остапе. В 1950 році Дмитро з братом переїхав в Бережани, тут він закінчив середню школу та художнє училище. В 1951 році Дмитро поступає у Львівський Лісотехнічний Інститут і одночасно в Художню Студію при будинку вчителя яку очолював художник М. Киприян. Після Інституту Дмитро Солинко працював на відповідальних посадах в Лісотехнічному Інституті, заводі Телеграфної апаратури, Науково - Технічного обєднання РЕМА, а з 1983 року до виходу на пенсію директором фабрики картонних виробків.

Однако це лише одна сторона його біографії, бо головне в нього то мистецтво, бо з пензлем він не разставався ани на один ден. А самобутній малар закоханий в чарівну красу лемківського краю, маює пейзажі гір і лісів, полян, потічків і річок, скали, небо і хмари, церковці, хижі, образи святих і портрети людей - то його мистецький світ.

Окрасою іконостасу лемківської церкви у Львові Христос Пантократор. В його колекції чимало портретів видатних Лемків, серед них Івана Красовського, вручений йому від ФДЛ в ден 70 річчя.

Більше тисячі картин вже намалював Дмитро Іванович і продовжує працювати дальше. Про талановитість митця говорят сотні записів у книзі відгуків лемківською, українською, російською, польською, словацькою, німецькою, французькою та англійською мовами. Ось декілька з них:

„В ясний, теплий, сонячний день випала щаслива можливість познайомитись з світлим, радісним, проявом душі людини, що прикрашує своїм мистецтвом наш світ. Вдвічі приемно відзначити самобутнього художника Д. І. Солинка який знаходить чарівні куточки нашої землі і доносить до нас це чудо спілкування з природою.

В цей для нас радісний день хочется побажати дальших творчих успіхів, довголіття, бажання нести людям радість”

Група художників України. 3. 05. 1988р.

„Перед нами гори сині, нас красою полонили, серед них стрімка ріка живо рвется з полотна мов жива. Так, так жива, бо холодною

водою, наче правою вона манить нас. І кличе до тих гір сивих предавніх, до землі словян преславних. Так спасибі майстру тому за приемну розмову. І з мистецтвом та красою, та в кінці з самим собою.”

Оксана Алтухова та група художників Росії.

„Щиро вдячні за представлені нам богатства красоти природи і культури карпатського регіону”.

Група художників з Глівіц - Польща.

„Від всіх членів Обєднання Лемків Канади бажаємо Вам Дмитре Івановичу дальших успіхів. Нех Ваша творчість служить на благо нашого народу.”

Максим Маслей

„Щиро гратулюю за так цікаву малярську творчість земляку Дмитру Солинко, зичу успіхів в дальших малярських працях.”

Голова Обєднання Лемків в Польщі, дир. Музею

Лемківської Культури в Зиндранові. Федір Гоч.

„З великом задоволенням і радістю познайомився з виставкою нашого лемківського митця Дмитра Івановича. Хай родить талантами наша земля, хай утверджується слава талановитого лемківського племені.”

Теодозій Старак - секретар посольства України в Польщі.

„Дорогий пане Дмитре! Маєте велику душу, великий талант. Все те щедро даруєте людям. Тож пошли Вам Бог щастя, здоров'я і добра. Спасибі Богу що дає таких людей.”

З глибокою повагою режисер студії „Укр телевільм” Київ.

Неля Даниленко.

Дмитро Іванович Солинко ще і активний лемківський діяч, він один з засновників Товариства „Лемківщина”, „Фундації Дослідження Лемківщини”. Приймав активну участ в будові лемківської церкви у Львові. Він співавтор книжки „Хто ми Лемки” та автор численних статей на Лемківську тематику які друкуються на Україні і за рубежем. Йому притаманна висока культурна скромність, його художня майстерня то своєрідний клуб Лемків де проходять наради правління ФДЛ, встречі з видатними діячами культури Лемків та художниками з різних країн світу.

Петро Когут

Nikifor - Matejko z Krynicy

Epifan Drowniak, znany w historii sztuki jako Nikifor Krynicki urodził się w Krynicy - Wsi, w domu nr 49, 21 marca 1895 r. Jego matka Eudokia Drowniak, była głuchoniemką i prawdopodobnie upośledzoną posługaczką, pracującą w krynickich pensjonatach. O jego matce wiemy także i to, że była Łemkinią wyznania greckokatolickiego. Do końca życia pozostała kobietą niezamężną. Nigdy się już chyba nie dowiemy kim był ojciec genialnego artysty.

Wczesny okres życia Nikifora jest bardzo słabo poznany. Mieszkał w małych klinkach u obcych mu ludzi. Przez pewien czas uczęszczał do szkoły parafialnej, gdzie zdobył umiejętność pisania cyrylicą. Niestety, nie wiadomo ile klas zdołał ukończyć, ponieważ od dzieciństwa miał kłopoty z porozumiewaniem się z otoczeniem. Jako dziecko osoby głuchonimiejskie zostały przez otoczenie uznane za głuchoniemego. Ten nieprawdziwy osąd doprowadził do pewnej izolacji, do odcięcia go od normalnych kontaktów z ludźmi, a to w konsekwencji musiało wpłynąć na psychikę wrażliwego artysty. Podczas badań lekarskich przeprowadzonych w latach pięćdziesiątych okazało się, że Nikifor miał trudności z porozumiewaniem się z powodu drobnej wady rozwojowej - miał przyrośnięty język, co powodowało, że jego mowa była niewyraźna, belkotliwa.

W czasie tych badań okazało się, że Nikifor nie był człowiekiem upośledzonym ani chorym psychicznie. Cechowała go przeciętna inteligencja i wybiórczo ale i wybitnie rozwinięta osobowość. Wystarczy popatrzeć się na jego obrazy, by przekonać się, że nie był on analfabetą, napisy pod obrazami nie są ciągiem bezsensownych liter, nie są to także ornamenty. To pismo jest tak samo bełkotliwe jak mowa.

Zaskakująca jest też kwestia warsztatu Nikifora. Znał on doskonale perspektywę, jego rysunki są bardzo precyzyjne, poprawiane przed nałożeniem koloru. Takich umiejętności nie można opanować samemu, trzeba mieć nauczyciela lub nauczycieli, ale kim byli nie wiadomo. Być może wyjaśnieniem jest legenda o porwaniu Nikifora pod koniec I wojny światowej i o jego dwuletniej nieobecności. Domniemane porwanie artysty przypisuje się malarzom związанныm z Aleksandrem Gierzymskim.

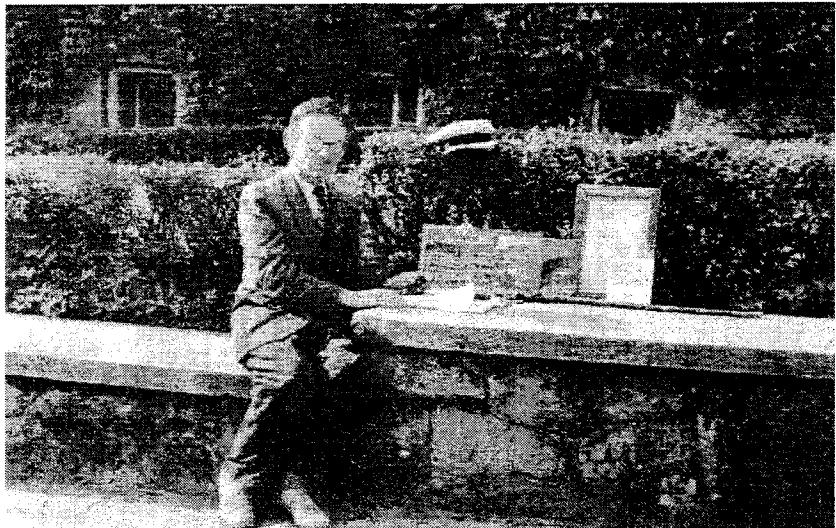
Okres międzywojenny Nikifor spędzał w Krynicy żyjąc ze sprzedaży obrazów. Uważał się za artystę i wyglądał jak artysta. Nosił czarną, długą pelerynę, kapelusz, krawat. Był świadomym swojej wartości artystą.

Twórczością Nikifora zainteresował się w 1930 roku ukraiński malarz Roman Turyn. W 1932 roku zainteresowali się twórczością Nikifora mieszkający w Paryżu Polacy. To dzięki nim obrazy „Matejki z Krynicy” stanowiły część ekspozycji zorganizowanej w Paryżu przez Muzeum Towarzystwa Naukowego im Szewczenki ze Lwowa. Roman Turyn zorganizował w 1938 roku drugą wystawę prac Nikifora podczas prezentacji dzieł artystów samouków we Lwowie. Podczas okupacji niemieckiej obrazy Nikifora wchodzące w skład pokaźnej kolekcji Turyna zostały zdeponowane w obecnym lwowskim Muzeum Narodowym. Kolekcja ta zginęła niestety, a w zbiorach muzeum pozostało zaledwie kilkanaście obrazów.

Okres II wojny światowej Nikifor przetrwał w Krynicy. Jego kłopoty rozpoczęły się w 1947 roku, kiedy to podzielił los Łemków i został przymusowo wysiedlony. Nikifor jako człowiek bardzo wrażliwy, przywiązany do gór nie potrafił się w nowej rzeczywistości odnaleźć. Dwukrotnie uciekał z miejsca osiedlenia i wracał do Krynicy. Za trzecim razem władze pozwoliły mu pozostać. Jednak w tym czasie zmieniała się Krynicę. Dla nowych kuracjuszy starzejący się, schorowany artysta był osobliwością, a dla władz uciążliwym żebrakiem, którego w latach pięćdziesiątych próbano usunąć z miasta.

W tym okresie twórczością Nikifora zainteresował się Andrzej Bachach, który zorganizował mu wystawy w Krakowie, Warszawie i Sopocie. Na plakatach reklamujących przegląd prac artysty widniało nazwisko Jan Nikifor. Pokazy dzieł artysty po 1956 r. odbyły się dzięki staraniom A. Jackowskiego w Londynie, a trzy lata później w kilku jugosłowiańskich miastach. Światowy rozgłos przyniosła Nikiforowi wystawa w Paryżu, a także późniejsze w Austrii, USA, Brazylii i Japonii.

Nikifor będąc uznanym artystą, którego prace wystawiane były w kraju i za granicą otrzymał od władz dowód osobisty i paszport na nazwisko Nikifor Krynicki. W dokumentach widniały fikcyjne imiona rodziców i nieprawdziwa data urodzenia. Władze Krynicy przyznały mu także mieszkanie i opiekę.

Nikifor na murku w Krynicy. Fot. Grzegorz Majczak

W ostatnich latach swego życia artysta bardzo chorował z powodu nie leczonej gruźlicy, do której dołączyła się także astma. Pogorszył mu się znacznie wzrok, co jest widoczne w jego ostatnich pracach. Zmarł 10 października 1968 roku. Jego zwłoki spoczęły na cmentarzu rzymskokatolickim w Krynicy.

Osobą artysty zainteresowało się Zjednoczenie Łemków, które złożyło wniosek o zmianę danych personalnych artysty i powroty do nazwiska rodowego - Epifan Drowniak. Oryginalny, skrócony akt urodzenia jest w posiadaniu Pawła Stefanowskiego i pochodzi z księgi metrykalnej Urzędu Stanu Cywilnego w Krynicy. Stosowne sprostowanie winno się znaleźć na tablicy nagrobnej twórcy oraz budynku Muzeum im Nikifora w Krynicy.

Elżbieta Słyś-Janusz

I ДАЛЬШЕ О НИКИФОРІ

В часі коли деякотри урядники в Новім Санчы роблят все можливе і неможливе, часами посувают ся аж до смішності, жэбы тилько не допустити до привернення Нікіфірові судом правдивого бо метрикального імени і назвиска, павляюць ся статі в місцевых газетах о цілком противнім наставлені. Матерялы тоты признают, што Нікіфор то Лемко, о чым переконаний преця цілій культурный світ і што мав, як каждый чловек на переломі 19 і 20 віку свое метрикальне імя і назвиско, бо мав свою метрыку.

І просто вірити ся не хоче, што того фундаментального в культурнім світі права одмовляют великому світовому артисті - самоукови тилько для того, же він сам не міг навет за життя боронити своїх людських прав, а тым барже не може того робити по смерти.

І уж сам факт, же таку - мож повісти - очевидно справу - переказують до суду зле свідчыт о добре волі тых урядников. В тижневику „Газета Криніци” додаток до „Газети Виборчай” 13 - 14 грудня 1997р. Появилася статя Іренеуша Данько п. з. „Ту бендзіе мальovala” - з підтитулом „Нікіфор і Марян Влосіньскі”. В той газеті м.і. чытаме:

- Через девят років мали спільну малярську робітню. Старший трудной штуки оперованя барвами вчыв ся сам, підглядаючи жыття, молодший в Академіі Містецтв в Кракові. Тоты 300 знимок, кільканадцет яго образків і споміны, то вшытко, што мі по нім зостало.

- говорить Маріян Влосіньскій, остатній опікун Нікіфора Криницкого, геніяльного лемківского маляра Криниці.

Уж на початку своій практики в 1946р. стрітів дрібного чловечка з характерним вусом і зі своім невеличким малярским еквіпунком,

- сидів зі своіми образкамі перед Новима Лазенкамі на мурку. Малювал. Нанич веце не звертав увагы. Не знаній товди Лемко быв свого рода туристичном атракціоном Криниці. Місцевы і літники трактували малюючого Лемка як нешкідливого біснуватого, який впроваджав різноманітніст до курортной нуды. Акварелі Нікіфора робили враженя, як - бы намалювала іх дітина. Але тилько на першій взгляд ока. По першой хвилині чловек спостерігав знамениту композицію і барву, ефект свідомого і досконалого малярства, хоц в невеликим форматі - додае днеска Влосіньскій.

В 1946 р. Никифор продавав образки по 300зл. Товди бив то добрий обід. Артист – самоук, син упослідженой психічно женщины, яка уж товди не жыла, кількадесят своїх образків на папері приносив кожного погідного дня на дептак. Оферував іх терпеливо людям, што випочивали на лавках. Все робив невелику „виставу” на мурку, прикладаючи тяжким каменем свої малы труды, штобы не порвав іх вітер.

Никифор ідуучи з Крыници Села все мусів переходити коло фотографічного пункту в пенсіонаті „Вітольдувка”, коло мене – пояснює Влосіньський. Лемко цікавий зазрів до середини, посмотрив хвилину, походив, помовчав і вишов. Потім я го не видів до кінця вакациї. Причином было виселеня Лемків на захід і північ Польщы. Медже виїзденіма знашов ся рівнож Никифор, разом з познаном мі до днеська родином, у которой кутом мешкав.

Говорили, што Лемків висиляют. Никто не називав того ішы акциом „Вісла”, споминат обсервованы колейовы транспорты з людьми і цілим іх добитком. Увиділи ся поновно о рік пізнійше, коли Влосіньський приїхав на чергове літо до курорту.

- Як давнійше Никифор ішов на свій мурик, а я стояв на дептаку і фотографував єм людей – оповідат о лемківскім малярі, який на власну руку повернув з вигнання. В наступних роках Влосіньський нераз видів Никифора, як уперто малював і продавав свої образки.

Так било до 1950 р. коли - то народна власт розпочала войну з приватним підприємством. Влосіньський тратит свій дотеперішний варстат і за який - си час переносит його на партер до выставного дому. Через вікна оглядав врешті дептак з непозорним Лемком, який тягнув рано і пополудни табличку, валізочку і жебрачий лист, што вяснював, же продає „памятки” з Крыници, а поза тым є бідним і самітним Никифором або Матейком.

- То било 15 квітня 1960 р. Влосіньський припоминат собі ден, в которой лемківскій маляр неочікувано загостів напостійно в його робітні, мав він при собі дві валізки і малярськи знарядя. Вишов і повів: „Єсьм. Ту буде мальовала”. „Добрі” - я відповів. Дав єм му кресло і так уж позістало до 1968р. коли Никифор помер. Доперва в наступных днях Волосіньський довідав ся, што його новий співтовариш стратив дотеперішний кут зі столичком в кухні, в которой творив образки.

Родина Ферків, у которой од кількадцят років мав „робітню” заказала му приходити, бо підозрівала, што від нього заразив ся сухотвами 14 - літній сын господарів.

Самітний од дитинства, неповносправний Лемко (мав м. і. ваду вимови) мешкав товди при родині Крыницких в Крыници. За 600зл. ренты мав там невеликий огріваний в зимі покоїк з ліжком, сідання і вечерю.

Никифор знову докладно, што діє ся на дептаку. Він видів тіж поміщеня, в которой я працював, одкаль часто виносили образы - оповідат о Никифорі Влосіньській, який незадовго стане його правним опікуном.

Поява в робітні простого, але надзвичайно талановитого маляря одмінило цілковито жыття Влосіньского. - Не мое жыття было важне, але його, бо то він быв безрадний - зазначує з усміхом розкладаючи плакат - запрошеня до Музею Никифора в Крыници.

Бідні гости

До новых обовязків Влосіньского належало не тілько спільна праця в робітні, але так само полагоджуваня всяких формальностей за Никифора. Позіставав він безнастанно непорадним як дитина чловеком. Не малював уж на мурку тилько в робітні, з которой мав прекрасний вид на дептак і концертну мушлю. Приходив около год. 9 - 10, а виходив в літі навіт і о 20 - оповідат о наступних роках з Никифором. Все встиг обийти кільканадцет лавок. Я запитував: Дуже заробив? Еее, мало. Гости бідні. Не мают грошей. Коли Никифор освоїв ся в новім місци, одбивали ся короткы розговоры ламаном польщыном.

- Быв ты в Бардейові? - питав старий Лемко свого опікуна.

- Ні - щыро одповідав Влосіньський.

- А я быв - споминав Никифор з гордостью 30 - кілометровы вандрівки.

Яко малый хлопец з німом матерью ходив на словацкы одпustы.

Свою судьбу Никифор принимав зі смиренностью. Бо так мусить быти - говорив.

- Знаш, бывала дитина. Моя мама на плечах носила і замерзло - оповідат о своім молодшим браті і сестрі.

Николи, як твердит, кривицький фотограф, Никифор не вимінив никого поза матер'ю. Не памятаєш що ся з ньом стало. Не вимовляє імені і називиска Єпіфаній Дровняк. Так власне називав ся.

- Я му сам вимислів називиско Кривицький - вияснюю надане судом в 1962р. Офіціальну тодініст померлого перед близко 30 років Лемка. То було потрібне виключно для адміністративних цілей. Інакше ми не могли нигде вийти ци затримати ся в готелі. На початку 60 років популярність Никифора була уж так велика, же не тільки одні руки продавав кожий новий образок, але зачали запрашати го до телевізії і на вистави своїх трудів. Розумуючи як дитина не здавав собі справи з замішання коло власної особи. Однак тішали го штораз частіші відвідини гостей в спільній з Влосінським робітні. Не зміняв ся. В варшавські „Захенці” на одкритій своєї найбільшої вистави зажадав од опікуна столика, на котрім хотів поновно продавати власні труди, що висіли навколо. Раз оба европляни вибрали ся на одпочинок до Болгарії. Кождий платив за себе. Никифор позував там до знімки на верблюді, а кривицькі домки малював на фоні пляжа Соняних Берегів.

Никифор мріяв о домі.

Робітня в Старім Здройовім Домі, а по перенесені в віллі „Орлента”, то був оден з головних пунктів туристичних прогулок. Уж під кінець життя Никифора відвідував гурток „Но То Цо”. Кождий хотів видіти як має лемківський маляр і купити недорого його труди, яких на жаль було з часом штораз менше. Сам Влосінський до днес переховує тильки кільканадцет образків Никифора.

Завдяки малярству Никифор заробив штонайменше 380 тыс. зл. Не малу, як на тамти часы суму, яку переховував на книжечці ПКО. З той суми тилько раз, як твердит, видав 15 тис. зл. на кілька літніх варшаву, як купив Никифорови.

- Ноги болят - намавляв го до того закупу уломний артист, котрого найбільшом мрієм була будова власного дому.

По смерті цілий маєток Никифора переняла держава. Кілька років тому в одремонтованій віллі „Романувка” зорганізовано Музей Никифора.

Знімки в трумні

- Видиши, я буду умерати - то були остатні слова, які лемківський артист повів 10 жовтня 1968р. до свого опікуна. Переїживав уж товді од кількох місяців в санаторії в Фолюші коло Ясла. Тиждень вчасніше встигнув ішти просити Влосінського, щоби забрав го на кілька днів до Кривиці.

Не хотів він вертати до санаторії. Никифор бояв ся, що умре - оповідат Влосінській, показуючи остатні знімки з Никифором, що уж покоїв ся в трумні. На кінці альбому видно гріб в Кривиці.

Таки дістали ми інформації од безпосереднього опікуна і сопутника Никифора, котри представляють штоденне життя Никифора од часів по II - світовій войні аж до його смерті. Інформації достовірні. Они візьмачують наше знання о житті Никифора і о його судьбі. Треба іх тільки в однім пункті узуповнити. Никифора висяли з Кривиці в 1947р. Не один а три рази, за кождым разом Никифор - поконуючи неімовірні трудності - віртав до своєї родинної улюбленої Кривиці. Без ней не міг жити і малювати.

Наведений матеріал заключає в собі єдно надзвичайністю історичної ваги свідоцтво, як дійшло до надання Никифору судом в 1962р. імені і називиска - „Никифор Кривицький”. Заява та доводить, що була то виключно приватна ініціатива Влосінського приняті з практичних взглядей, аби уможливити Никифору поїздку до інших місцевостей, особливо до санаторії в Фолюші. Влосінський не ставив собі за ціль поглядати в Кривиці метрики Никифора і в тот спосіб встановити правдиву тодініст артисти. Йому треба було тилько такого провізоричного документу, аби міг вийти з Никифором з Кривиці, а особливо замельдувати його в санаторії в Фолюші. Приняв найпростіший спосіб. Імя запропонував: Никифор, бо під тим іменем він функціонував уж в Кривиці. Назвиско: Кривицький, бо якисий час Никифор мешкав в родині Кривицьких. Є то називиско типічно лемківське, а в додатку і типічно кривицьке так як і назва місцевості: Кривиця.

Не мало родин лемківських в Кривиці в 19 і 20 віці спрямованы на уможливлення Никифорови лікування в одповідній для його стану здоровля місцевости - викличут в будучности аж такы проблемы.

ОЖИЛИ ЯЛИЦІ У ЗИНДРАНОВІ ЗАВДЯКИ ІВАНОВІ МЕРДАКУ

(До теми пленеру різбярського Музею в Зиндранові 1997р.)

Протягом майже двох тижнів у Музеї лемківської культури, що в селі Зиндранові (Польща), гупали сокири та молотки, дзвеніли механічні пилки. І до цього шумливого дійства найбезпосереднішим чином причетний тернополянин, відомий скульптор Іван Мердак. Сюди, в Зиндранові, його запросили взяти участь у міжнародному пленері скульптури „На пограничі культур”. Детальніше про це я і попросив росповісти Івана МЕРДАКА.

- Зиндранова - дуже старе лемківське село між Дуклею і Барвінком Кроснянського воєводства. Пленер, у якому я мав честь взяти участь, - цілковито нове явище в історії Музею лемківської культури. Організували цю творчу зустріч робітню Рада Товариства розвитку Музею на чолі з директором Ф. Гочом, заступником Є. Дзадошом, а також директор Окружного музею у Кросно А. Бата - великий любитель і знавець лемківського фольклору. Разом зі мною у пленері взяли участь Василь і Анна Сідакі з Ужгорода, Олександр та Юрій Ісаки з Іршави, а також три польські митці - Богдан Бернат і Єжи Герляшинські з Кросно та Едвард Осецькі з Krakova.

Дні у Зиндранові були по вінця виповнені працею, всі поспішли, бо кожен хотів показати, що може створити за порівняно короткий період. Я залишив після свого перебування дві монументальні триметрові скульптури - „Лемка” і „Лемкінью”. Ескізи їх привіз до Польщі з дому, тобто придумав завчасу. Працював з ялицею. Мені дуже близьке це дерево, бо ж я народився у краю ялиць - на Лемківщині.

Обидві фігури - у традиційному лемківському одязі, обое мають у ньому голубі (колір гір) елементи: у лемка це лейбик, у лемкіні - спідниця. Лемко однією рукою сперся на топірець, а другою тримає на грудях файку. До композиції входить і кінь.

Без нього Лемка уявити не можливо. А завершує композицію гірський орел з гілкою смереки. Лемкіня - струнка жінка в кожушані - засмучена. Похиленою головою, скрещеними руками вона зорово передає трагічну долю краю. Над головою - вінок із дрібних квіточок. Усю ж композицію вінчає старе колесо від воза. За моїм задумом, воно символізує сонце. Приємно, що всі учасники пленеру відзначили: фігури добре вписалися в архітектурний ансамбль Музею лемківської культури. Вони можуть бути його своєрідною емблемою. Під час пленеру також постала капличка на стовпі, прикрита двосхилим дашком із нашим східнім хрестом. Всередині каплички - сповнена динаміки скульптура, що зображує святого Юрія. Автор архітектури каплички - Олександр Ісаак, образ святого Юрія створив Василь Сідак. Він же разом із дружиною Анною виконав теж повну експресії сцену „Розп’яття”. Результатом пленеру є і кілька менших за розміром, але дуже цікавих скульптур: „Мадонна Бещадська” Едварда Осецькі, „П’єта” Богдана Берната, а також аружний барельєф з трійкою коней, що мчать, і танцювальна Єжи Герляшинські. Крім того вже згаданий Едвард Осецькі зреалізував оригінальний пам’ятник „Жертвам Явожна” - на згадку про тих, що були ув’язнені у таборі в Явожні у 1947 - 1949 роках.

Повторюю, два тижні у Зиндранові були дуже насиченими. Нашу роботу переривав тільки вечір. Тоді господар, Федір Гоч, розпалював ватру, його дружина Марися готувала канапки, а комісар пленеру Здзіслав Гіль частував палюнкою. Окрасою товариства був скульптор і професор інституту пан Богдан Бернат. Він грав на акордеоні, співав польські та українські пісні...

Словом, про пленер у Зиндранові у мене залишилися найкращі спомини, і я радій, що мої роботи поповнили експозицію Музею лемківської культури.

**Записав Богдан Мельничук.
(Тернопіль вечірній. 30. 07. 1997р.)**

ДЗВОНИ ЯК ЛЮДИ

Сонце викотилося з - за стодоли. Воно було в два, а може в три рази більше, ніж у будний день. Стріха, як струна витягувалася вгору, ніби хотіла порівнятися з ним. Віз - мов укопаний в подвір'я. Драбини, вкриті росою, поблискували і нагадували старий гребінець. Тіні від коліс, як змії сповзали на холодне каміння. Подвір'я ще з вечора підметене старанно ласкавими руками. Корови виходили зі стайні і ставали, як на лід, розчепіривши ноги, бо такого чистого подвір'я вони ще не виділи. Вівці задирали високо голови (роги за ніч ім ще більше закручувалися), дивилися тупими і круглими, як гудзики, очима на браму, трохи привідкриту, замаєну ліщиною, всякими зіллям і лопухам. Півень високо на драбині, закинувши голову аж на місяць, заплющив очі і тривожно вістував.

У хаті панувала тиша. По кутках нічна темрява збивалася в кубли і піднімалася вгору, нагадуючи хмари. Святі на образах то прижмурювали, то витріщували очі і здавалися ще страшнішими. На клінці висіли ляяни штани, добре випрасувані, біла сорочка з чорною волічкою та широкий пояс. В коміні гуділо і клекотало. Язики полум'я лизали склепіння печі, ніби лисину. Худенька постать бабусі літала, як метелик, біля печі, не дотикаючись ногами долівки, щоб не розбудити діда. Могутня колода діда лежала за припічком. Живіт його ледве піднімався вгору і легко падав до низу. З печі розносилися смачні пахощі печених пампухів і стелилися по припічку, а потім по хаті. Дід смачно затягувався, - нижня губа трохи відквасилася, - дέколи прицьмакував. Діти вже не спали. Промені сонця вертили маленькі шибки віконця і створювали веселку, яка то поринала, то випливала і вибліскувала, як риба в Сяну.

Гора Дів, на якій виднілася церква, нагадувала горбуну, котрий ніс на спині важку ношу. Стежка круто піднімалася вгору, ніби довгий і білий рушник, в якого немає кінця. Дід міцно затиснув файку зубами, заклав руки за спину. Чоботи його чорно блищають. Внуки, як гуси, вишикувалися в один ряд на стежці і переступали з каменя на камін, аби не стати в калабаню і не забруднити чисті ноги. Гомін дзвонів зливався з небес і з - під землі. Вже важко було сказати: скільки іх, і тільки менший дзвін вискачував уперед, ніби хотів зірватися і злетіти із дзвіниці.

В понеділок, до схід сонця, громада збрала віче. Довго гомоніли, маленькі постаті металися по цвінтарту, як осі в розбитому гнізді. Високий чоловік із сутулими плечима і довгими як сажень, ногами відміряв двадцять кроків від церкви і сорок від дзвіниці. Люди копали ями - дві великі, а третю - меншу. Дзвони оніміли. Серця іх застигли. Тільки дерев'яні подушки сильно скрипіли і міцно тримали дзвони. Бо вони знали, що розлучаються навічно. Дно глібокої і чорної могили застелили свіжою соломою, а зверху накрили рядном. І поховали: Петра, Павла і Івана. Бо дзвони, як люди, також мають імена.

Іван Мердак
Тернопіль

ВІРА

Од поколінь, в вірі своїй,
Што святы Кирил і Методій
славили,
Ту на лемківські землі
люде ся молили,
До святих, Михаїла, Николая,
Тройці Святої і вшыткіх святих.
О здоровля і уроджай
все святих просили,
Што могли, што мали,
на жертви приносили.
Юж 700 років ту в горах
великы храмы будували,
Діти посылали на молитви,
Крестом кланятися казали,
По роботі тяжкій
о пребачиня просили,

Так од правіків в силу Бога вірили.
Аж пришла буря, знищила,
збрала
Церковці старенъкы, сады зелены,
Дерева з коринњом вирвала,
А Лемкам...надія зостала
І душа чиста, як по сповіди,
Жите...вірте...бо в Вірі
 вашій сила не мала!

Ярослав Зволінський

ЯБЛУКА НА ЗЕМЛІ

Гори наші вкрились густим туманом. Хмари здавались ще чорнішими і падали з неба як мішки, зливаючись з горами. Була пізня осіння пора. Земля, порізана вузенькими смужками і межами, також вкрилась сивою пеленою. А коли підійшов я близько: це не туман, а колючий терен, який окутав всю землю. Мабуть довго тут не ступала людська нога. Стежку до батьківської хати тяжко було росшукати. І стояв я мов сліпець легко переступаючи ногами, береги обнімав руками і довго шукав. Десять повинна стежка бути, таж не міг я її забути!

Тепер я в гостях у себе на подвір'ї. Де ж потічок, де верби? Куди вони поділись? Мабуть постаріли. А може з першою кригою попліли. Де місточок, де ворота, чому не скріплять? Десять тут, а може тут криниця була, а куди ж вода втікла? Все чисто. Вимощене камінням подвір'я. Невже не залишилось навіть тіні? І раптом перед очима - висока та густа кропива як величезна, чорна могила. Та це ж хата тут була, а тепер на попелищі кропивою пройшла. Оглянувся кругом хати: хто там виглядає? Мабуть довгі літа вже чекає, бо зігнулась до землі. Весною цвіт свій розсіває, а восени плоди несе. Та це яблука! Як в дитинстві, ті самі, невеликі, червоні і трохи рябі. Але на землі...

З дерева упав осінній лист, снігом землю замело. Тепло яблукам під глибоким снігом. Але чому? Ім би під свіжим сіном лежати, на горищи, у теплі. Крутить вітер стару яблуню як колесо в млині. Тільки віти опіраються одні. Яблуні не можна впасті. Яблуні вічно тут стояти, бо їй треба розказати, а може якось передати, що творилось на землі. Як гойдались малі діти, як збиралі свіжі квіти, як вмивалося рядно і як білилося полотно.

Іван Мердак, Лютій 1985р.

ЗГАДАЙМЕ І ТЫХ, ШТО НАС НА ВСЕ ЛИШАЮТЬ

Бо за нима і наша дорога окреме старших.

Як зауважам і в „Бесіді” і в „Загороді” або і в інших виданях барз мало авторів дописів о близьких, котри одходять, як то гварят до вічності.

Смутних трагічних тем не мало хоць о акції „Віслі” і в краївських і заграницьких газетах. Так то правда, лекше писати о ювілярах, ювілеях лем не забивайме, же ювілеі старших віком то часто смутни наступства, з якими одходить частина нашої досі гіркої історії. Щиро повім, же і в моїм селі трудно юж порахувати тих що ту пару родин остало і тих що вернули з вигнання і юж іх неє серед нас. Якби описав кожного життя покійних то былабы незвиклі цікава історична книжка, бо вертали не лем Зиндрановяне, але з Черемхи, Завадки, Верхомлі, Волі Низньої, Смеречного і інших, бо молоды вигнанці женилися там на чужині і од 1956 року кус родин з мішаных сел вернуло.

Кед бым згадав - описав вшыткых св. памяти і старших і кус молодых то моя стаця былабы за довга і може нудна.

Мі самому трудно вірити, же аж так велике число осіб померло лем в єдинім селі на 30 родин (давно 180 родин). А одходять також в інших селах, мам на думци головні в горах. Оставляють нас часто близьки о незвиклых пережытках. Чом пишу „незвиклых”, бо прагну згадати хоц остатніх.

Теодор Петрик помер як раз на наш Святий Вечер 6. I. 1996 року зараз по вечери на 84 р. життя. Не опишу його дітинства, бо то і не знам барз докладні, але коли взятий в 1940р. до Німеччини на примушены роботи втюк од бавора з господарки. Німці го зімали і всадили до лягру в Дахав, де чудом пережыв 5 років терпіння і мукарі покля лагер не визволили американські войска в 1945р. Быв високого росту - 182цм, а важыв 48кг коли дожыв дня 5 - рочного мордуваня. Памятам, як вернув в осені 1946р. і з родини юж никого дома не застав. Вигнали примушено в вересні 1945р.. на схід. Ту ся оженив зо своів дівчинов Мартов Ванца, котра тыж вернула з німецьких

робіт. По заложенню родини пришло вигнання акція „Вієла”, в які командуванням войскове спровадило його документи і номер лагерний з Дахав, то штаб дав наказ його оставити. Був любитель вшыткового што рідне - наше. Все і всяди ужывав лемківські бесіди, но бо і не знат з добрі польську мову. Ходив лем до нашої церкви, нової, яку по знищенню старої помагав будувати. Мам награня бесіди з ним ищи за жыття юж остатньої слабости. . Хоронили го два священники - римокатолицький з Тилявы Михав Москва і української католицької церкви з Зиндронової Юлян Кравецький.

Не менше цікавий бил - жыття і похорон остатньої жінки з родини циганської в Зиндронові, Пайзы Сивак, яка родилася в селі Мшана, а тут вишла за муж за Грица Сивака. До 1945р. в селі жило ищи 4 родини Ромів, яки занималися ковальством, господарков і гудацтвом на весілях, забавах. Як зачали виганяті Лемків на схід 1945 р. то дві родини виїхали на землі західні до містечка Любін, добровільно і там глядали нового жыття. Два братя Гриц і Ілько з родинами остали в стареньких хыжках на „Ватриску”. В 1947р. в часі акції „Вієла” і они виїхали з села на захід, хоць Циганів нихто войском не виганяв. Але тужыли за рідними горами і по 3-ох роках в

Пайза Сивак і Іван Гоч при гробі Грица Сивака.

1950 році оба братя вернули. Ту зме разом в 1955р. творили театральний колектив з вивченем „Лемківське весілля”, бо оба Сиваки грали на гусельках і належали до нової повоєнної капелі. Гриц помер дуже скоро, а Пайза по його смерті з родинов. як остатні Цигане в селі, виїхали до Старгарду коло Щецина. Певно цілий час снила ся ім Лемковина і скоро зас вернули, але юж до села Рівне коло Дукли, бо там купили хыжну як перед виїздом продали ціле господарство в Зиндронові для ПГР - у.

Пайза померла нагло, несподівано на 84 років жыття в суботу 19. 04. 97р.

А ищи в четвер 17. 04 97 р. бесідували зме на торзі в Дукли і гварила, же чус ся слабша. Але же якби померла то юж сой оставила тестамент родині і в уряді гміни в Дукли, жебы ей похоронили при мужу Грицу на цмортари в Зиндронові.

З Рівного майже кожду неділю приїздила на одправу Службы Божої до церкви в Зиндронові, а юж не минула жадне бівше свято в любові свого обряду без якого на стареньки роки юж не могла жыти. В касі банку в Дукли оставила сой потрібну суму на труну і похорон, бо одчувала, же ей молодша родина може не сповнити ей волю. За свого довгого жыття була свідком і таких недобрих прикладів і зато може ся бояла. Але родина в цілості сполнила ей волю. Труну з єй тілом привезли до Зиндронові і так як сой жычила хоронив ей православний священник Петро Пупчик. Мі шкода, жем не міг быти на ей похороні, бо як раз на тот час припала мі дорога на Україну до родини.

Покійна Пайза і ей родина буły барз працьовити. Обое з Грицьом провадили рільничу господарку і хоць була маленька ростом то помагала все Грицові в ковальських роботах. Іх жыття то приклад любові вшыткового што лемківське, бо з Лемками ся родили, жили і вмерали. Але на похорон Пайзи приїхало дуже польських родин, сусідів, знайомих з Рівного. Можна повісти, же мовно були наймудрішы в селі, бо знали польську мову, бесідували по лемківски і барз шанували - уживали свою материнську ромську бесіду. Треба ищи додати, же пок. Пайза не минула жадне музеїне свято „Од Русаль до Яна” і з іх давної кузьні дарувала для музею ковальський міх - 2 роки тому.

Як видиме на знимці остатні раз була на святі і на цментарі в 1996р, де спіткалася з гостем з Канади Ваньом Гочом, котрого до

вигнаня в 1947р. єй муж Гриц вчив грати на гуслях.

Прібую писати кус смутної історії з нашого життя лем ци то єст цікаве читати - окреме для молодых коли старшы кінчаются.

І єднак згадам ищи 3 - ті, остатні наразі в тім селі похорон Ваня Губика, сына Стефана, а звали до них до тепер - Каплунчиків. З трьох згаданих Ваньо помер наймолодший, бо лем на 72 рокы житя по тяжкі хвороті. Народився 10.I 1926р, а помер 23.I 1998р. В ранних годинах. Житя його од дітинства було трудне і тяжке. Мама померла коли мав 7 років, а тато в 1940р. В часі коли го Німці взяли на примушены роботы до Райху. В тім тыж часі помер і молодший брат з 2 - х, яких мав ищи по перші мамі. Ховався хлопчина при бабці і при другі мамі, которая принесла му на світ ищи дві сестри Марисю і Ганю. В молодчий недолі взяли го добри люде - селяне до помочи в господарствах за пастуха. Пару років служив в дяка Михайла Байка.

Німецка окупацыя загнала го до фабрики вагонів в Відни і там під час визвольных боїв тяжко ранений лежав 3 місяци в шпитали. Домів вернув аж в осени 1945р. і юж никого з родини в селі не застав, бо люди виганено до Сovieтского Союзу на Україну. По вигнаню в акції „Вісла” 1947р. замешкав в Кіях коло Сулехова, а пак в Любожи повіт Свебодзін, воєв. Зелена Гора. Там оженився з Анастазією Ванца і од 1952 р. творив власну родину, в які пришов ім на світ сын Штефан 1953р. В 1956р. вернули до рідного села Зиндранови в кус легший для нас час за Гомулки. Ту ся ім народило двоє дівчат: Марися і Ганя. Власной іх родинной хыжы юж не было. Замешкали в інші сусідні і зачали, або змушені были ставити нову домину муровану при які треба було тяжко робити, бо грошиків на то не было. Але раділи, же ставляться зас на вітцівські парцелі родинні. По 65 роках-житя Ваньо перешов юж на заслужену рільничу емеритуру, хоц юж скорше міг

перейти на хоробову ренту. Остатній рік наступила грізна хворота аж до конечности лежаня. Єднак до остатніх годин житя быв при добрі памяти. Тыжден перед смертью приїхали до Ньюго в одвидини молодша сестра Ганя зо сином Романом з Боршова. Знали токо, же юж веце ся видіти не будут і юж не побесідуют.

Ваньо любив майструвати столярку, хоц не кінчив жадной школи того ремесла. Читав „Наше Слово” і інши книжки в рідні мові. А юж барз любив слухати - головно в неділі - радіопередач з Пряшова. Быв все радый з того, же доля позволила му вернути з вигнаня до рідного села на родинне місце, жебы своє житя закінчили ту на рідні Лемковині.

Коли му час позваляв то помагав і при музею і дарував кілька експонатів, які помагав зберати. Оставил в жалю і смутку жену, сына і дві доњки з мужами і внуками. Похоронний ден быв прекрасний, лагідный і тепло і сонце. Крім родини пришло го одпровадити дуже знайомых, сусідів з рідного села і з других сел попрашати го і разом заспівати наше церковне Вічна Память.

Хоронили Го наши священники о. Петро Пупчик і декан о. Йоан Антонич з Санока. Од родини і вшыткіх учасників похорону старым лемківським звичайом пращали Го двомовно, - по нашему і на польскі мові. Барз ся то любило вірним римо - католикам, бо розуміли вшытко что Отці повіли в хыжы, пак на дворі при домі і над гробом на цментарі. Можу од себе повісти, же так чутливого похорону нашого в Зиндранові не памятам.

Треба тыж повісти же покійний барз дуже помагав при будові нової церкви в які одправили для Ньюго остатню Літургію.

Фецьо Гоч.

ЦЫГАНЫ

Не орют, не сіют
А ходят і жыют
От днес до заране
Кто? Нашы цыганы.
Мало робят як голодны
А як сыты теж не годны
В зимі цыган бoso ходит
Студен, мороз му не шкодит
А зас в літі як горячо,
Цыган ся до тіни пряче.

А в колибі, на камінцях
Сідят цыганята
І голодно і холодно
Мерзнут небожата.
Старый цыган грат Чардаша,
Танцуйте же діти,
Мама пішла меже людей
Грульок выпросити.
Розпалили доразvatru
Діти ся огріли,
Мама пришла, спекла грульки
І вечерю зіли.

Ivan Русенко

Подяка

За дары - поміч на розвиток Музею Лемківской Культуры в Зинранові, на Музейный квартальник „Загорода“ і за поміч в продажы квартальника.

1. Петро Феціца	Краків	40 зл
2. Григорый Пецух	Закопане	25 зл.
3. Любомир Варгол	Лігница	60 зл.
4. Юрій Старинский	Лігница	75 зл.
5. О. Митр. Михайло Жук	Любін	35 зл.
6. Ніна Ліборська	Білосток	15 зл.
7. Славомір Молодчак	Гожів	30 зл.
8. О. Юліян Феленчак	Мокре	30 зл.
9. Николай Курдила	Щецин	30 зл.
10. Казімеж Урбан	Краків	20 зл.
11. Василь Шост	Криниця	45 зл.
12. О. Роман Дубец	Горлиці	30 зл.
13. Меланя Хомяк	Устя Р.	18 зл.

Дакус о селі Вільхівци

Хотів єм дакус описати о селі Вільховець, де іші живе пару родин Лемків які заховали іші свою бесіду і культуру по так великім пережитью яким бив фронт ту 6 місяців, а пак вигнання. Потім незадовго акція „Вісла“ но і страшне Явожно, де з моого села перебивало 11 невинних осіб - мужчин - медже іншими і мій отець. З тих єденатцетох хлопів єден не повернув, зостав там 28 літній молодий кавалір, зостав там на віки в чужі землі.

Село тепер маленьке, 16 родин, які ту зостали борикаються з великими трудностями, далеко од міста, а до села барз підла дорога. Село лежить помеже тріома горами: Курий Верх, Барані і Ясинів, а помеже нима тече з Бескида потічок Вільхівчик і Розтока які впадають до річки Вильшня.

Село граничит од полудня зо Словациом, на захід з Баранім, з півночи Полянами, од сходу Ропняков і Вильшнов.

До II - гой світової віни жило в селі перешло 90 родин. Понад 46 родин висідлено на Україну, около 9 родин зостало виселених в акції „Вісла“ і 7 родин циганів(Ромів), яких част пережила деси по світі і вернула зас до рідного села Вільхівце. Єден бил навет в обозі „Дахав“ і тиж повернув.

Тото маленьке село потрафив однайти запалений туриста крайознавець гір, переважно Бескіду Ниского, Тадеуш Келбасінький. Завитав він пораз перший дес літом 1978р. і зараз ся ту притулів, бо полюбив тово бідне знищене селечко. Тепер живе медже нами в лемківські хижі яку ту купив од газди. На велику увагу заслугує зображені через нього стройі зо східній, середній і західній Лемківщини. Ма такоже бойківський і гуцулський одяг. Можна ту видіти керпці і чугу, а то юж рідко заховані річи. Таков цікавов річов суут барз красні виконані моделі церковок, які вартат обіздрити. Великим клопотом для п. Тадеуша ест утриманя хижі і сипаньце, кручиня кичок дає ся вознаки. Люде юж не сіют жита а і мало ест юж таких што знают крутити кички. Наразі вшитко ест утримане в барз добрім стані, але я ту мам таке прошеня до чітаків „Загороди“, може би нам ту підповіли де можна достати яре жито. Або може при гнисні техніци може буде легше найти спосіб робити штучні кички. Треба признати

же згromадив дуже лемківських строїв але зобрав тиж барз дуже вшитого нарядя і дуже зброї воєнной. Можна повісти же є то другий гардй музей по Зиндранові. Свідчат о тім зроблені фотографі яки били юж показувани на виставах на „Вільхівські Кермеші” і на музейнім святі „Од Русаль до Яна” в Зиндранові. Кустош того музею є знаний ту юж на околиці, зробив барз дуже доброй роботи. За його думков організуваний ест в селі што рік Кермеш. В тім роци організуваний буде юж пораз семий. Пят рази брало уділ в Кермеші Товариство Карпацке - дуже помагали фінансово і організаційні. Тівко в минулому роци Товариство Карпацке хибалъ з причини 50 річниці акції „Вісла” не взяли участі. Думам же в тому 1998 роци Товариство Карпацке - його Керівництво і члени - вернут до нас спільні організувати і обходити свято 22 мая. Кермешови дано такий наголовок: „Повороти до традицій”. Сут селяне котри на той ден убераются в давни лемківски строй. Того юж неє праві нигде і зато належит дбати вшелакима силами штоби не пропало то што юж зроблено. На велику увагу заслугує ту священник, декан Юлян Кравецкий, котрий запросив наших родаків з України. Били роки же приїздило автобусом по 30 осіб і бівше на тото свято. Ест то для декотрих родаків велике пережитя, бо не єдним ліются сизи. Некотри од войни били ту пораз перший, могли ся зйти зо своіма людми на ті свої землі і в ріднім селі, могли ся почувати хоц короткий час серед своїх і бесідувати материнским язиком. Під час тих урочистості били вшеляки вистави старих фотографі, організувано конкурси на найкращий лемківский стрій, котри били хоц скромно нагороджувани.

За тих юж пару років треба згадати, же виступали знані і славни ансамблі почавши од ансамблю з Мокрого „Ославянє”, студенцкий колектив під назвов „Св. Николая” з Любліна, „Кичера” з Лігниці, „Лемковина” зо Львова, два рази „Верховина” з Варшави і два колективи зо Словачії з Пряшівщини. Гостила в нас такоже п. Юля Дошна з Лося - своім барз гардим співом радувала учасників свята.

В 1996р. 28 вересня Товариство Карпацке організувало симпозіум під наголовком „Ольховец - 2006” на яке били запрошени гості з уряду гміни в Дукли, воєвідства з Кросна та інши власти і організації культурови. На єднім кермеші організувано гостину на 50 осіб на

які били приготовлени лемківски потрави таки як кеселиця, пероги, фучки і галушки попивани пивом. На конец того спотканя загостили до нас діяче „Поетицкой осени” з п.Ф. Гочом. Діяче лемківской культуры, поети виголосили пару гардих вершиків і оповіданя. Сут юж тепер вшеляки думки як зробити в тім роци добрий уданій кермеш в Вільхівці, штоби випав добрі. Віриме, же Товариство Карпацке верне до нас до помочи - а може дашто дорадят нам і читаче „Загороди”. Чекаме, пиште свої уваги, внески для добра спільнай нашої рідной культуры.

Николай Габло

Співанки зо села Вільховец співани давно (на Скавнім) при коровах на полі, на весілях, вечірках.

Худобонько моя
дрібного насіння,
будеш памятати
мого пастушыня.
*

Святий Боже святий
жеби скоро ден был,
жеби я увідів
в котрі хижки я быв.
Ці в ті малювані,
ці в ті мурувані,
ці в ті на бережочки
де мам фраірочки.
*

Требішів, Требішів
през тебе єм ішов
ножки ня зболіли
до корчмы єм зишов
файку закурити
требішовски хлопці
хотіли ня бити.

Не било не буде в тім
Вільхівци добрі,
покаль не закукат
зозуленька в Горьбі.
А друга на Ділу
товди я ся товди
доброти сподію.
*

Заход соньце заход
за зелений явір,
за явора за гору
под милый до дому.
Заход соньце заход
як маш заходити,
бо мене ноженьки болят
по лісі ходити.
Зашло соньце зашло
за гору за Ясло,
била баба хлопа,
бо єй поів масло

Николай Габло

КУС О ОЗДОРОВЛЯЮЧІ ВОДІ ЗО СТУДЕНЬКИ З ПІД ГОРИ КИЧЕРИ

Як ся иде дорогом з Полян до Дуклі и як ся зийде з вершка гори „Кичери” під вершок той гори юж на хотар сева Мшани, то кілкадесят метри в право єст студенка. Што правда тепер юж лисцьом присипана и травом оброснена, але до другої світової віни бива завше вичищена, бо вода з той студеньки бива ту далеко знана яко вода оздоровляюча, а передовшитким на хвороти очи. Такого оздоровлення хворих очи дознав Полянчан, тепер юж нежиуючий святой памяти Ваньо Брашко, а биво то так: Тот Ваньо Брашко дос довгий час хворів на якису очну хвороту. Мав цілий час очі зачервені з котрих без перестанку текли му сизи. Як рано по переспаню ночи встав то очі мав так барз закиснени, же мусів ся скоро мити жеби на очі хоці дакус міг провідіти. Но и чув же што раз то гірше на очі видит. З початку лічив ся домовима ліками, перемивав очі виваром з румянку, баби закраплювали му мовоком з своїх груди. А же нич му того не помагаво, то зачав ся лічити в доброго дохторя в Дукли, але и приписувани дохтором ліки тиж му не приносили очекуваного виліченя.

І як єдного разу вергав ся од дохторя з Дуклі, и як юж мав спомненом дорогом виходити на спомнену гору „Кичеру”, то сой припомнув як люди оповідали о оздоровляючі воді зо студеньки з під той гори „Кичери”.

То ани кус ненамисляючися зкруттив з дороги и по кілкадесятох кроках нашов ся при ті студеньці. Там на колінах добрі очи и ціву твар том водом гмив и невитераючи ся пішов домів. А як ішов домів, а биво то оково штирі кілометри то праві цівій час ся молив.

В дома жена ся го звідує што му дохтор повів, ци ся скоро з той очной хвороти вилічит, бо тиж юж бива його хворотом на добрі занепокоєна.

То Ваньо жені, так як жеби бив даким духом натхнений, одповів, же дохтор на його запитаня ци ся гнет з той хвороти вилічит нич му не одповів, лем же треба му ся дале добрі лічити, то же може тата хворота му мине. И Ваньо повідат жені жеби ся юж нич а нич том його хворотом неперенимава, бо він юж буде здоровий, бо ся гмив водом зо студеньки з під гори „Кичери”, котра напевно скорше му поможе як аптичні ліки. И о диво, як Ваньо наступного дня рано ся обудив то його очи били чисти - здорови - вилічени, як то повідают

як вода з гірской студеньки. В перші хвилі так Ваньо як и його жена не знали што и як на тото його оздоровління повісти. Лем по кількох хвилях жена гварит. Ваню прудко клякайме на оба коліна и барз щирі дякуйме Господу Богу за твоє том водом зо студеньки виліченя. Бо інакше незната ци и друга повова гроши за продану корову би вистарчива на дохторське ліченя. А ту Предобрий Господ Бог допоміг нам без того дальншого видатку грошового ся тобі вилічити.

Як повідають ту стари наши Лемки, то в тамтих часах том водом зо студеньки з під гори „Кичери” барз дуже люди ся з ружних хворіт вилічиво. Аж єдного разу в Полянах під конец тридцетих років теперішнього столітя, жені коменданта постерунку поліці захворів пес, котрого она барз любива, цівій ся осипав струпами и хоц она го добрі лічива в дохторя ветериняря, то струпи зо пса не сходили, лем иши што раз то барже били роплячи.

И тата пані комендантова од когоси почува о ті студеньці з під гори „Кичери”. Взява пса на смич и там пішва, бо студенку биво лехко найти, бо бива до ньой добрі витоптана стежка. Там при студенці цівого пса добрі водом зо студеньки обхляпава и пішва домів. И о диво пес тиж скоро виздоровів, лем же потім з люди юж нихто на жадну хвороту з той студеньки водом ся не виздоровів.

*Опис написано бесідом сева Полян - Крампни.
Танька и Гриц Бованко.*

СПІВАНКИ З ПОЛЯН

Зрадив єс мя зрадив	Обручки попукали
Правда жес ня зрадив	Чорна кров потеква
Як єс ня з весіля	Я ся тя бетярю
Домів одпровадив.	Про Бога просива.
Одпровадив єс ня	Хоц бис ся просива
На зелени учки	До пресвятої Діви
Там єс мі постискав	Юж ти мі не вийдеш
Моі біви ручки.	Дівка справедлива
Так єс мі постискав	Хоц бис ся присива
Моі біви ручки	До Ісуса Христа
аж мі попукали	Юж ти мі не вийдеш
На пользох обручки.	З моїх ручок чиста.

Ліс дойджик ліє

Ліс дойджик ліє
До папері падат
Лем мі ся ту єден
Паробок подабат.
Ни горі ни довом
Лем при середині
Што носит перечко
З дробной розмарії.
Ліс дойджик ліє
Аж шустат, аж шустат
Яв ся ня миленький
Юж ся ня не пустит.
Яв ся ня миленький
Як вода берега
А я го не хочу
Бо мі го не треба.

Упава мі краса

Упава мі краса
З личка до пояса
Про кого то фраса
Ци не про югаса
Пивам палюнечку
Зо зеленої фляшки
Спива я павука
Што мі в брішку пука.

Ищи кури не їли

Ищи кури не їли
Ищи кури не пили
Ой вийди, вийди мовода дівчино
З вечера до мене.

Чекай мивий годину
Чекай мивий другою
Най я свому татенькови
вечерю зготую.
Вечерю зготую
Біув постіль постелю
А товдя я вийду
З тобою ся розмовлю.
Добрі тобі стояти
А мі вітер очи засипує
Дзбанок з медом примерзує
За тобою серце мое.

Співайте дівчата

Співайте дівчата
Співайте весево
Жеби биво чути
Аж на друге сезо.
Аж на друге сезо
И гет поза гори
Жеби всяди знали
Же ту наши гори.

Дякую Ті Боже

Дякую Ті Боже
І Ти Божа Мати
Штом ся дочекава
З внуком танцувати.

Танька і Гриц Бованко

КУС О МИХАЛІ КРОХТІ

До виселення крамских Лемків 1947р. на західні землі Польщі в Крампні жив зо своїм родином Лемко Михав Крохта, котрого підставом утримання цівої родини бива як і решту крамских Лемків гірска газдівка, которую над - „Гатюм”, так ся називат тата част сева од гати на ріці Вісвоці - зо женом як найліпше могли так туту свою газдівку провадили, виховуючи на ні четверо гардих діти, двох синів - Стефана и Василя и двоє дівчат - Марисю и Любку. Тот Крохта там над „Гат” перенюс ся з вишнього кінде сева по комасаці поля в Крампні, которая ся одбива на початку тридцетих років теперішнього століття.

Над „Гатьом” під громадцким лісом „Кичером” Крохта поставив сой дос добру мешканською господарську хижу під єдним дахом и з року на рік покус викорчував заросненого ружном крячином отриманого поля, на котрім потім садили бандури и сіяли ружне зерно. А же тата Крохтова газдівка не бива обшарово велика то и Крохта з родином дос бідні там жили. Але же били людми во вшиткім барз утівими, то Крампняне як тиж и вшитки люде котри іх знали з пошаном ся до них односили.

По перші світові віні Крохта зо своїм женом перешли з віри христовой обряду греко - католицького на віру баптику и в ті вірі тиж виховували свої діти. По тім перейденю Крохти на віру баптику, контакти Крохти з решта Крампнянами ся што раз барже зменьшували. Та в єднім часі о Крохті в Крампні и в сусідних севах люде зачали дос дуже бесідувати, а ставо ся за таким здаренъом. В часах медже воєнних в тридцетих роках в Крампні комисар Стражи Границі Драбан при помочи Крампнян и сусідних сев будував як на тамти часи дос великий дім - Осередок Виховання Фізичного - и єдного разу тот комисар вьюз з банку дос дуже гроши на місячну виплату роботникім, котри робили за гроши майстерски роботи при будові того дому. И тоти гроши комисар Драбан деси в дорожі стратив. Але небарз ся тим переняв, бо знов же достане други гроши. Аж ту наступного дня лем як комисар гвошов до своєї канцелярї, то за ним входить спомнений Михав Крохта и дає комисарсьови течку з найденима грошима и гварит му, жеби добрі перерахував гроши ци сут вшитки. Комисар гроши перерахував и гварит до Крохти, же гроши сут што до гроша вшитки и за найденя іх барз гарді му дякує.

Але тиж гварит Крохтови. Пане Крохта, барз ся тепер над вами застанавлям, бо ви дос бідні з родином жите, а за totи гроши што сте іх нашли и мі іх oddали то бисте сой ціві свої родині житя на добрі полекшали, а я бим сой без тих гроши якоси порадив. А Крохта одповів комисарсьови, же він на totи гроши не робив то и они не сути його и за то оддає іх властителови. Комисар хвилю думав, а як на пожегнання подав руку Крохтovm то повів. Пане Крохта напрваду не знам што тепер мам о вас думати. Та Крохта зас одповів комисарсьови, жеби о німнич не думав, бо він такий самий чловек як и други люде. И хто вірит в Господа Бога то в такі справі повиден так як и він поступити и чуже тому чиє оно ест до рук oddati.

Так то жив в Крампні баптиста Михав Крохта, котрий в свої вірі не занимав ся жадном політиком, діяльностюм культуралном ци тому дашто подібним. Але дорога рідна Лемковина и на ні його над „Гатьом” з родичів вітчизни били му за житя барз дороги, бо на жаль юж одишив на західних землях Польщи до вічности, и там тиж по тім страшнім примусовім переселеню в акції „Вісла” спочиват вічним сном його жена. Там тиж дале по тім нелюдцім переселеню на західних землях Польщи живут зо своїма родинами син Василь и дівка Марися и Люба. А другий син Стефан барз во вшиткім здібна людина перед кілканадцетома роками виїхав до Америки и там зо своїом родином правдолоподібні дос добрі сой живе. И так як и кождий Лемко так и він о рідні Лемковині не забиває, так духовно як и добрима учинками.

*Опис написано бесідом сева Полян
Танька и Триц Бованко*

ЛЕМКУ

Люби Лемківщину як сонце
горы, квітя і воду
в радосны дны і лиху годину
люби свою батьківщину

Люби Лемківщину як матір свою
в роботі, коханю і бою
як пісню житя, як ранну звізду
цілим серцем люби країну свою.
Люби Лемківщину як в ден так і в ночы

карпатску землю свою
красоту єй вічно живу
і будеш щасливий завжди.

П. К.

ЯКА БУДЕ РЕПРИВАТИЗАЦІЯ, ЯКА РЕКОМПЕНСАТА

Нововибрани Сейм Польскі дост голосно заповідат, же в tym році, а може іщи в першым піворочу того року буде в Сеймі ухвалена устава реприватизацийна. Пишут о tym і розмаїты газеты і пишут вшелак. Єдни пишут, же власти польськы дадут людям якісу рекомпенсату за забраний ім іх маєток, други повідают же нова устава не може никому ничего одобрати і вернути давному властительови. Єдна з газет написала, же том уставом буде обнятых около 200.000 родин. То будут totы что приїхали зо східньої границі і там лишили газдівки, totы что ім забрано даякы фабрички і пенсіонаты, но і правдолоподібно вшытки выгнаны акціом „Вісла”. Але жебы власти мали „справу з головы” бо іначы до Европы не хотят іх приняти, то треба штось з том „жабом” зробити. Отож як пишут газеты, нашым Лемкам за забраны ім газдівки, землю, ліси, запропонують боны реприватизацийни. Буде то бон (на оказіцеля) на даяку вартіст, а totу вартіст вашої газдівки, поля, ліса, буде шацуvala - комісия гмінна. Діти властителя достанут лем якісу част вашої вартости - може 70, може 50% того што вам выцінят гмінны урядники. Але од той вартости треба буде іщи заплатити податок - од спадку! Но і выйде на то же за вашу газдівку яку вам силом і безправно забрано в горах - достанете бон реприватизацийний за котрий (може totы боны будуть купувати гандляры) купиге собі - авто - крас авто Фіята 125 з 1980 року. Буде юж вам лекше на душы - мате авто, го, го - крас авто, но і не буде вам снила ся по ночах ваша газдівка і ваша Лемковина - юж будете задоволены. Так то ся заповідат.

А мі ся здає так:

- тоту, і таку реприватизацию власти най си зроблят не для Лемків, але для тых што іх напхали на лемківски газдівки, Юж раз дали ім за дармо лемківски поля, ліси і газдівки, та най іщи раз дадут ім totы боны і най іх іщи раз збогатят, а Лемкам треба вернути іх гвасніст, поля ліси і дати одшкодуваня за розобрани, або спаленые газдівки, а не якіси - „охлап”! Бо мі ся здає, же не залежні од того котра то буде РП - третя, четверта ци пята - Лемкы свою власніст мусят отримати. Але о tym - взяти бон ци не взяти, кажди сам мусить

ся застановити. Шкода, же туту приготувану уставу не хотят покля
єй ухвалят - дати прочитати людям заінтересуваним.

Гнєс мож жалувати і того, же Лемки і лемківські організації не
потрафили быти разом і вибрати до Сейму свого представителя -
бо може вийти на то - же і Лемко мудрий по шкоді.

Ваньо Млинар

ODPOWIADAMY NA LISTY

Dziękujemy za napisanie do „Zahorody” i przekazanie swoich spostrzeżeń z podróży po łemkowskich drogach. List Państwa zamieszczony w „Zahorodzie” Nr 4/97 pt. również „Trzy grosze” zawiera wiele wątków. Chciałbym jednak - odpowiadając na Państwa uwagi - rozpocząć od zacytowania jednego zdania z Waszego listu. Brzmi ono tak: „Cóż byłby wart Beskid Niski bez tych wszystkich śladów minionych pokoleń”. No właśnie - cóż byłby wart! Bez tych śladów. Rzecz w tym, że są to już tylko ślady, a każdy ślad może być zatarty przez człowieka albo samą naturę.

Moją intencją w przedstawionych artykułach było - odnajdywanie tych śladów i powstrzymywanie ich zacierania, jak też nie tworzenia z Łemkowszczyzną skansenu - bo taki mini skansenem łemkowskiej zagrody in situ już jest, w Zyndranowej. Łemkowszczyzna jako obszar i ludzie nigdy skansenem nie była i Łemkowie nigdy nie dali się zapędzić do skansenu. Oni do skansenu nie pasują, są bardzo europejscy, a że czasem niektórzy noszą długie włosy, brody i wąsy, jak ich pradziadkowie - to taka dziś uroda - moda europejska, ale oni dzisiaj noszą też w kieszeniach dyplomy lekarzy, doktorów różnych specjalności, profesorów, inżynierów, magistrów, techników itp. Co do urządzań Łemkowszczyzny. Otóż drodzy nasi czytelnicy. Łemkowszczyznę przez wiele, wiele wieków urządzali sami Łemkowie. Była ona piękna, kwitnąca, tępniąca życiem, miała duszę i serce, aż przeszedł czas wojny i nowej władzy, kiedy to Łemkowszczyznę urządził kto inny - sitą!! Dzisiaj możemy tylko zbierać resztki i nie pozwolić zatrzeć ostatnich śladów. Cieszy - jak piszecie Państwo, że widzieliście kilka zadbanych miejsc, pamiątek. Tym ludziom, którzy za-

dbali o zachowanie pamiątek, należy się niski ukłon, bo to właśnie oni uratowali i cerkiewki dawniej prawosławne, później unickie i znów jako prawosławni wspólnie z grekokatolikami odbudowali te cerkiewki i modlą się w nich, bo gdyby nie oni, ci w Smerekowcu, Hańczowej, już dawno by i śladu po tych cerkiewkach nie było. Chwała im za przywiązywanie do swojej wiary, widać, że światli to ludzie. Ale jest na Łemkowszczyźnie dziesiątki cmentarzy zdewastowanych, gdzie chwasty sięgają wysokości człowieka, są cmentarze pastwiska. Na jednych i na drugich znajdzicie połamane krzyże kamienne i żelazne, potuczone tablice. A to już nie tylko obraza pochowanych tam ludzi, to zdeptanie ich części, ich krzyża - najczęściej celowe. Warto obejrzeć stary cmentarz we Florynce, Binczarowej, kapliczki przydrożne i wogół łemkowskie pomniki w dawnym powiecie nowosądeckim, gdzie z ziem zachodnich nie wpuszczono do żadnej wsi ani jednej łemkowskiej rodzinie, wszak takich w sądeckim było 40 wsi (z przysiółkami) łemkowskich. Warto tą łemkowską ziemię w sądeckim obejrzeć by mieć pełniejszy obraz o ... śladach Łemków. Warto też obejrzeć drewnianą ścianę z krzyżami, jaka znajduje się w Muzeum w Zyndranowej. Te krzyże ocalały - choć w szczątkach - a zebrał je T. Gocz ze swymi przyjaciółmi, inaczej byłby albo na złomie, albo wdeptane w trawę, błoto. Urządzenie Nekropolii z zebrawanych resztek krzyży, tablic, jest moim zdaniem jedynym sposobem na pozbieranie resztek śladów - tych śladów ginących, na zachowanie pamięci i szacunku - żywych dla zmarłych, dla ich krzyży trójramiennych i nagrobnych tablic, gdzie jakiś potomek znajdzie nazwisko swojego pradziadka. Wynika to, nie z chęci działania dla samego działania - lecz z nagłej potrzeby - zbierajmy resztki, ratujmy, co jeszcze ze szczątkiem poskładać można.

I na koniec - co do pomysłu jak ze strasznego snu - trzeba wiedzieć, że Łemkowie swoje straszne sny przeżyli w rzeczywistości w latach 1944/45 - 1946 - 1947. Teraz nie mają sennych marzeń, muszą myśleć bardzo realnie o teraźniejszości, ale i o przyszłości - ich Łemkowszczyzny. Państwu Grażynie i Zygmunowi z Warszawy wdzięczny jestem za list, za wyrazoną troskę o piękno Beskidu Niskiego, za troskę o zabytki stworzone przez Łemków. Tylko wspólnym wysiłkiem - a właśnie głosem - można przywrócić choć część tego, co pozostało po łemkowskiej kulturze.

Pozostaje z nadzieją na dalszą łączność Państwa z „Zahorodą”

45 • Загорода • № 1 (16) '98

Zyndranowa, dnia 22.08.1997 r.

**Polska Akademia Nauk
Warszawa**

Wniosek o powołanie Oddziału PAN w Zyndranowej

Społeczna Rada Muzeum Kultury Łemkowskiej w Zyndranowej, gmina Dukla - woj. Krosno, zwraca się do Pana prezesa z wnioskiem o:

- powołanie przez Polską Akademię Nauk placówki naukowej pod nazwą Instytut Badań nad historią i kulturą Łemków i Łemkowszczyzny w znaczeniu i randze Oddziału Polskiej Akademii Nauk;
- nadanie tej placówce osobowości prawnej;
- ustanowienie siedziby placówki w Zyndranowej.

Uzasadnienie wniosku:

W Zyndranowej od wielu lat istnieje Muzeum Kultury Łemkowskiej, które od roku działa pod patronatem Muzeum Okręgowego w Krośnie. Muzeum to - skansen - bo taką nosi obecnie nazwę, jest jedyną w Polsce placówką, w której nagromadzone eksponaty pochodzą z terenów Łemkowszczyzny. Pochodzą one z różnych okresów czasu i obrazują szerokie dziedziny codziennego życia i posługiwania się tymi przedmiotami w rzemiośle, gospodarstwie domowym na wsi łemkowskiej.

Znajduje się tu też zbiór książek, czasopism, druków urzędowych z odległych czasów. Ten dział - książki, czasopisma - jest początkiem gromadzenia zbioru bibliotecznego, łemkowskiego piśmiennictwa oraz wszelkiej literatury traktującej o sprawach Łemków, ich obyczajach, kulturze, historii. Tu byłyby gromadzone też wszelkie prace magisterskie, doktoranckie itp., które można by udostępnić osobom zainteresowanym tą tematyką. Muzeum w Zyndranowej posiada możliwości rozwojowe. Posiada bazę lokalową (dawna szkoła) na umieszczenie działu księgarskiego oraz magazynu i biura. Sprawy powołania placówki naukowej były i są wnioskowane od dawna i nie tylko przez działaczy łemkowskich, lecz również przez wielu historyków i naukowców odwiedzających to Mu-

zeum, jak też młodzież akademicką poszukującą materiałów źródłowych do swoich prac magisterskich.

W naszym kraju nie ma dotychczas placówki naukowej, która w sposób kompleksowy zajmowałaby się historią i całokształtem zagadnień dotyczących tej mniejszości narodowej zamieszkującej w naszym kraju od prawieków. W placówce tej proponujemy zatrudnić 3 osoby, przy czym zapewniamy ludzi spośród Łemków z odpowiednim przygotowaniem, mogących poprowadzić placówkę naukową. Byłyby to dr nauk historycznych (ew. humanistycznych), etnograf, filolog.

Wniosek niniejszy przedstawiamy Panu Prezesowi do rozpatrzenia. Na życzenia przedłożymy projekt preliminarza kosztów utrzymania placówki (ew. statut i zakres działania).

Do wniosku załączamy:

Artykuły prasowe

Listy czytelników

Społeczna Rada Muzeum

Svidnik - 18.02.98

WIZYTA W SVIDNIKU

W dniu 18 lutego br gościła w Svidniku na Słowacji delegacja muzealników z Krosna i Zydronowej. W trakcie pobytu w Muzeum Wojskowym i Muzeum Kultury Rusińsko-Ukraińskiej przedstawiciele Muzeum Okręgowego w Krośnie: dyrektor Artur Bata, Elżbieta Śłyś, Zdzisław Gil, Jan Ziobro oraz Teodor Gocz z Muzeum Kultury Łemkowskiej w Zydronowej zapoznali się z ekspozycjami stałymi i czasowymi obydwu svidnickich muzeów. Szczególne wrażenie wywarły na gościach z Polski poszerzone tematycznie wystawy dotyczące kultury ludowej Rusinów i Ukraińców mieszkających na Słowacji (Muzeum Kultury Rusińsko-Ukraińskiej) oraz nowa ekspozycja historyczno-wojenna w Muzeum Wojskowym w Svidniku. Zapoznano się również z niezwykle bogatym zbiorem ikon karpackich, oryginalnie wyekspozowanych w XVIII-wiecznym pałacyku, stanowiącym filię Muzeum Kultury Rusińsko-Ukraińskiej, oraz z zabytkami budownictwa ludowego znajdującymi się na terenie skansenu w Svidniku.

Dokonano równieżstępnych uzgodnień dotyczących udziału zespołu „MAKOWICA” i artystów słowackich w tegorocznym święcie „Od Rusal do Jana”. Ponadto dyrektorzy muzeów: Artur Bata (Muzeum Okręgowe w Krośnie), Josef Rodak (Wojenne Muzeum Dukla w Svidniku), Janko Mykyta (z-ca Dyrektora Muzeum Rusińsko-Ukraińskiej Kultury w Svidniku) omówili zasady współpracy w dziedzinie wymiany wystaw i organizacji wspólnych imprez muzealnych, m.in. konferencji i badań naukowych (archeologia, etnografia, historia, historia sztuki, konserwacja zabytków) w Krośnie, Svidniku i Zydronowej.

Opracował Z. G.

Svidnik - 18.02.98

„Reiwzja nadzwyczajna” w sprawie Świerczewskiego

3 lutego br. W programie I TVP wyemitowano „Reiwzję nadzwyczajną” Dariusza Baliszewskiego. W konkluzji programu znalazło się stwierdzenie: „Świerczewski zginął przypadkowo, bo był pijany”. Nie było w tym nic nadzwyczajnego, gdyby autor potraktował materię historyczną z należytą wnioskliwością i starał się w miarę obiektywnie wyjaśniać wszystkie wątpliwości. Jednakże materiał sprawiał wrażenie zmontowanego pod wcześniej założoną tezę. Oczywiście red Baliszewski ma prawo do własnej oceny śmierci Świerczewskiego, nie zwalnia go to jednak od rzetelnego potraktowania faktów. W jego „Rewizji...” oprócz poważnych nieścisłości i braku logicznego wnioskowania, są też rażące przeklamanie.

1. Redaktor Baliszewski wbrew oczywistym faktom twierdzi, że gen. Karol Świerczewski zginął 27 (!) marca 1947 r., podczas gdy stało się to 28 marca 1947 r.

2. Adjutant Świerczewskiego podówczas kpt. Aleksander Cesarski, dwukrotnie w swojej wypowiedzi mówi o rzece Solince. Otóż ostatnia walka generała miała miejsce nad Hoczką, w tym miejscu zwaną jeszcze Jablonką. Redaktor Baliszewski tego nie prostuje. Mówi też Cesarski, że z Baligrodu wyjechały „dwa samochody ciężarowe, półciężarowe i ciężarowy z obstawą”. Ile zatem samochodów wyjechało z Baligrodu? W rzeczywistości wyjechały dwa dodge i jeden zis.

3. Redaktor Baliszewski twierdzi, że w zasadzce pod Jablonkami wzięły udział sotnie „Chrynia” i „Stiah”. Otóż nigdy nie było sotni „Stiah”. Pseudonimem „Stiah” posługiwał się Jarosław Staruch, główny ideolog OUN i szef propagandy UPA. W akcji brały udział sotnie „Chrynia” i „Stacha”.

4. Mówiąc o wyjściu na zasadzkę sotni „Chrynia” i „Stiah” red. Baliszewski stwierdza: „zerwały się z Chryszczatego”. Nie wyjaśnia jednak co to jest owo tajemnicze Chryszczate. Sotnie kwaterowały w ziemiankach, w lesie na stokach góry o nazwie Chryszczata. Zeszły więc z Chryszczatej, a nie zerwały się z Chryszczatego.

5. Z jednego z końcowych stwierdzeń red. Baliszewskiego dowiadujemy się, że upowcy w czasie tej walki posługiwali się cekaemami, a zatem ciężkimi karabinami maszynowymi. Proszę sobie wyobrazić niesienie cekaemów przez kilkanaście kilometrów po bezdrożach w górkim

terenie wczesną wiosną. Tak naprawdę upowcy w walce użyli m.in. czterech erkaemów, czyli ręcznych karabinów maszynowych, co wynika m.in. z planu sytuacyjnego potyczki, sporzązonego przez płk Gerharda.

6. Zastanowić także powinien badacza faktu, dlaczego o godz 4.00 wg. Baliszewskiego, faktycznie o 4.30 wyruszyło w ponad trzygodziną drogę, bez rzekomego celu, około 120-150 osób. W tamtym miejscu skuteczną zasadzkę można było urządzić znacznie mniejszymi siłami. Dlaczego zatem akcję przeprowadzono całym stanem osobowym sił upowskich, kwaterujących w rejonie Chryszczatej?

7. Żadna z wypowiadających się w „Rewizji nadzwyczajnej” osób nie była bezpośrednio przy generale, gdy ten został śmiertelnie raniony.

8. Niczym nieuprawnione jest wygłoszone oświadczenie red. Baliszewskiego do jednego ze swoich rozmówców, Zygmunta Blumskiego „bo panu wierzę”. Niby dlaczego jemu? Blumski był dowódcą elewów szkoły podoficerskiej, którzy znaleźli się w obstawie generała. Zajęty był walką. Niestety z materiału nie dowiadujemy się dlaczego jego świadectwo, poza wiarą redaktora ma mieć szczególne znaczenie. Czy zatem red Baliszewski innym swoim rozmówcom nie wierzył?

9. Ostatni ze świadków historii, który zastrzegł sobie anonimowość imienia i nazwiska, a do którego wbrew temu zastrzeżeniu Baliszewski zwraca się panie Witoldzie, opowiada o przesłuchaniu upowca, który przyznał się do strzelania do Świerczewskiego. Zdziwia bezkrytyczny stosunek redaktora do swojego rozmówcy. Upowiec, o którym tenże opowiadła, został ujęty kiedyś tam później, bo w potyczce pod Jablonkami 28 marca 1947 r. nie wzięto nikogo do niewoli. Otóż przesłuchiwanym upowiec „ni z gruszki ni z pietruszki” przyznaje się, że strzelał bezpośrednio do Świerczewskiego. W jakim celu przyznaje się do czynu, którego mu nie zarzucano? Ten fakt nie powinien być ujęty uwadze redaktora.

W czasie potyczki pod Jablonkami było dwóch generałów, Świerczewski i Prus-Więckowski. Obaj tak samo ubrani, z tym że Prus-Więckowski o głowę wyższy od Świerczewskiego co wyraźnie widać na zdjęciu zrobionym przez por Jerzego Łucznika na pół godziny przed śmiercią Świerczewskiego. Dlaczego ów upowiec strzelał do mniejszego celu?

Jest wszakże w jego zeznaniu relacjonowanym przez p. Witolda jeszcze jedno bardzo ważne stwierdzenie. Upowiec oświadczył, że strzelał do osoby, która wysiadła z szoferki drugiego samochodu. Świerczewski, wiadomo na pewno, jechał w szoferce pierwszego samochodu. Tak

więc ów upowiec nie mógł strzelać do Świerczewskiego. (Kiedy wyjechano z Baligrodu Świerczewski był faktycznie w szoferce drugiego samochodu. Ale gdy pierwszy samochód zdefektował po przejechaniu kilkuset metrów dodge ze Świerczewskim zajął pierwsze miejsce w kolumnie. W szoferce drugiego samochodu jechał podporucznik Krysiński, który faktycznie zginął, w chwili wysiadania z szoferki.)

Wreszcie kolejny aspekt tego wydarzenia. Potyczka miała miejsce około 9.15-9.30. Napastnicy byli po zachodniej stronie szosy. Dzień 28 III 1947 r. był pogodny, słoneczny. Słońce było jeszcze nisko. Świeciło atakującym w oczy, napadnięci byli w kontrze. Czy w tej sytuacji widać było otok na czapce generała i czy można było precyzyjnie celować, patrząc pod słońce? Wypowiadający się stwierdza, że gdyby to była celowa zasadzka na Świerczewskiego „zrobiliby to większymi siłami”. Otóż zrobiono to największymi siłami, jakie można było w ciągu jednej nocy zebrać. (Wiadomość o wizycie generała w Bieszczadach została przekazana płk Gerhardowi przez płk Ilnickiego z 8 PD w Sanoku późnym wieczorem 27. 03. 1947 r.) Wreszcie dlaczego nie dopuścić wątpliwości, że świadek był podstawiony, zeznawał to co miał zeznać, albo że zeznanie to zostało na nim wymuszone. Takie sytuacje były wtedy powszechne i mogły to również mieć miejsce w tym przypadku.

Można także mieć poważne zastrzeżenia do tej części wypowiedzi „pana Witolda”, w której stwierdza, że Świerczewski był pijany w czasie potyczki pod Jablonkami. Świerczewski wyjechał z Sanoka ok. godz 6.00. Po półgodzinnej inspekcji w Lesku, w dowództwie 34 pp o 7.00 wyjechał do Baligrodu. Przybył tam o 7.30. Zatrzymał się przy cmentarzu wojskowym. O 7.50 rozpoczął inspekcję batalionu. Potem przyjął delegację mieszkańców. Około 9.00 wyjechał do Cisnej. Gdzie tu zatem był czas na ową „balangę”, o której mówi p. Witold. Tak więc ów as atutowy redaktora Baliszewskiego okazał się bardzo wątpliwym świadkiem historii.

10. Oficjalna przyczyna śmierci Świerczewskiego została podana bez żadnych wątpliwości w „Żołnierzu Polskim” z datą 4 kwietnia 1947 r. Zginął śmiercią bohatera z rąk upowskich faszystów. Było to stanowisko najwyższych władz państwowych i żadna z ówcześnie powołanych komisji do spraw wyjaśnienia śmierci generała, jawnych czy tajnych, nie mogła dojść do innych wniosków. Były pracownik kontrwywiadu MBP pan Witold był tylko pionkiem w tej

grze. Jego wiarygodność, co wykazałem, jest prawie żadna.

11. Nie można także dać bezkrytycznej wiary, że dziura w mundurze w okolicy lewej nerki, powstała od pocisku. Wlot pocisku był od dołu, a zatem generał musiał być trafiony od tyłu w pozycji leżącej. Ale i wówczas pocisk nie powinien rozerwać munduru na odcinku 3-4 cm. W tym czasie wielu, którzy zetknęli się bezpośrednio z tą sprawą, nie miało wątpliwości, że ten otwór został zrobiony bagnetem lub innym ostrym narzędziem. Potwierdza to także relacja księdza Jakielej, wówczas wikariusza w Sanoku, oficera AK, który miał kontakty z oficerami i żołnierzami ze sztabu 8 Dywizji Piechoty (Nagranie w zasobach autora polemiki.)

12. Mówi też redaktor Baliszewski o fałszerstwach i pokazuje fragment filmu zrobiony dla celów propagandowych, w którym upowocą grają żołnierze wojska polskiego. Opatruje go komentarzem w postaci listu, z którego wynika, że film został zrobiony bezpośrednio po śmierci Świerczewskiego. Otóż 3 kadry tego filmu zostały opublikowane w „Żołnierzu Polskim” z datą 3-16 stycznia 1947 r., a zatem prawie na trzy miesiące przed śmiercią Świerczewskiego. Sam film musiał powstać późną jesienią 1946 r. Mówienie zatem o fałszerstwie i jednocześnie podpieranie swojej tezy fałszerstwem nie przystoi poważnemu dziennikarzowi, a tym bardziej badaczowi historii.

13. Wreszcie red Baliszewski w ogóle nie odniósł się do bardzo istotnej w moim przekonaniu informacji, jaka ukazała się w serwisie PAP 17 czerwca 1997 r. (godz 14:52) z procesu zabójców Piotra Jaroszewicza, (w czasie śmierci Świerczewskiego wiceministra obrony narodowej), w której to depeszy jeden z akapitów brzmi: „Roliński ujawnił, że podczas tych rozmów Jaroszewicz mówił mu m.in. o tym, że śmierć gen Karola Świerczewskiego z rąk Ukraińców była mistyfikacją. Według Jaroszewicza, musiał on zginąć, gdyż opowiadał o „matrioszkach” - sowieckich agentach przysłanych po 1944 r do Polski, a podszywających się pod Polaków, którzy zginęli w ZSRR”.

Wbrew zapewne zamierzeniom redaktora Baliszewskiego jego „Rewizja nadzwyczajna” niczego tak naprawdę nie wyjaśniła. Temat został potraktowany dyletancko, z ignorancją i wyjątkowo nierzetelnie pod względem historycznym.

Rzeszów 9 lutego 1998 r.

Andrzej Potocki

redaktor w OTV Rzeszów,

historyk, autor wielu publikacji prasowych

i książkowych dotyczących historii Bieszczadów.

Telewizja Polska, Warszawa, ul. Woronicza 17 (Rewizja nadzwyczajna)

Nawiązując do audycji o śmierci Generała Świerczewskiego i o prośbie o podanie informacji mogących wyświetlić okoliczności jego śmierci pragnę przyznać się w ramach moich możliwości.

Po pierwsze, był nakręcanym film przez reżysera Wandę Jakubowską we Wrocławiu o prawdziwej wersji przebiegu i wyświetlony próbnie w obecności elity partyjnej i milicji i nie został nigdy dopuszczony na ekrany.

Po drugie, prasa centralna pisała w tym czasie, że w takim to czasie odbędzie się rozprawa sądowa w Rzeszowie nad mordercami Gen Świerczewskiego. Taka rozprawa odbyła się rzeczywiście nad czterema oficerami Wojska Polskiego przy zamkniętych drzwiach i wyroku nigdy nie podano do publicznej wiadomości.

Będąc w Ameryce, Dziennik Polski opublikował artykuł o śmierci Gen. Świerczewskiego: że Generał Świerczewski nie był lubiany przez Stalina i był w Polsce przewidziany na Ministra Obrony Narodowej, i by zrobić miejsce dla Marszałka Rokosowskiego polecił spec-służbom go zlikwidować. W tym czasie wywiad wojskowy znajdował się w jednych rękach.

Po trzecie: w książce pod tytułem „Droga do Nikąd” pisze się: UPA dowiedziała się, że zabiła Gen. Świerczewskiego na trzeci dzień z polskiej prasy.

Gazeta „Podkarpackie” swego czasu pisała, że Generał był we Francji i brał udział w francuskim ruchu oporu i tak zawsze się zdarzało, że tam gdzie on był, zawsze była wsypa.

Żeby odwrócić uwagę rozdmuchiwało się propagandę i robiło się go wielkim bohaterem „który się kulom nie kłania”. Jego imieniem nazywano fabryki, ulice, drużyny harcerskie, stawiało mu się pomniki.

Komitet Powiatowy PZPR w Przemyślu zorganizował brygadę z aktywistów partyjnych i samochód ciężarowy i nocą ograbiły ukraińskie cerkwie zabiierając dzwony i odlali mu z nich potężny pomnik w samym centrum miasta.

Gdy Gomułka wystąpił na Zjeździe Związków Zawodowych w Warszawie to do Rzeszowa przyjechał z Warszawy sekretarz Zarządu Zbowid Gołębiowski i na Plenum powiedział: „Karol Świerczewski był Żydem, robią z niego bohatera a on jak walczył w Hiszpanii to zaprowadził czolgi w bagna i zaprzepaścił ich. Jak przyjechał na inspekcję do Baligrodu to się upił jak świnia”. Oficerowie mu odradzali, żeby się nie wybierał w teren, bo tam jest niebezpiecznie, bo tam teren kontroluje UPA, jednak nie posłuchał.

Jest jeszcze u nas jeden żołnierz, który opowiadał, że brał udział w tej inspekcji, był przy nim w czasie jego śmierci i tylko się uśmiechał, gdy mówiono mu o jego śmierci z rąk UPA.

Michał Doński, były dowódca Podkarpackiego Okręgu GL-AL.

V SPOTKANIA Z KULTURĄ ŁEMKOWSKĄ

Po raz piąty już, w dniu 21 listopada 1997 roku, odbyła się w Gorzowie coroczna impreza popularyzująca folklor i dorobek kulturalny Łemków. Tym razem „Spotkania z kulturą łemkowską” zorganizowano w Państwowym Teatrze im. J. Osterwy w Gorzowie. W trakcie Koncertu wystąpił zespół „Studenka” z Kałusza, kierowany przez Bogdanę Onyszko. Zespół ten, skupiający min. przesiedleńców z Łemkowszczyzny, z powiatów gorlickiego i jasielskiego, istnieje od 1991 roku. W swym repertuarze zespół posiada pieśni i sceny obrzędowe. Z niezwykle bogatym repertuarzem wystąpił również Ukrainski Zespół Pieśni i Tańca „Weselka” z Wałcza. Liczący 34 osoby zespół posiada w swym składzie 27 dzieci, z których najmłodsze liczy sodie 5 lat, oraz duet akordeonistów braci Piotra i Marcina Szarzyńskich. Zespół „Weselka” utworzony został w 1995 roku pod patronatem Zespołu Twórczego Kultura ZUWP i Wałeckiego Centrum Kultury. Kierownikiem jego jest Marko Syrynk, zaś choreografem Marianna Balcerk. W Gorzowie zespół „Weselka” z Wałcza zaprezentował program pt. „Jak iszow ja z Debreczyna...” złożony z pieśni i tańców różnych regionów etnicznych w Karpatach. W koncercie wystąpiła również piosenkarka i kompozytorka Agnieszka Korobczak z Wrocławia z bogatym zestawem poezji śpiewanej z tekstami poetów łemkowskich - Piotra Trochanowskiego (Petrę Murianki) i Władysława Grabana. Program koncertu urozmaicili również Joanna i Jan Ślawnińscy z Zakopanego z dość oryginalną prezentacją mniej znanych pieśni i przyśpiewek łemkowskich.

W hallu wystawowym Teatru czynna była ekspozycja fotograficzna pt. „Okruchy Przeszłości” wykonana przez Mirosława Pecucha z Muzeum w Gorzowie. Na wystawie tej, w oparciu również o przedwojenne fotografie, autor pokazał codzienne życie Łemków, zabytkowe cerkwie, dawną (niestniejącą już przeważnie) zabudowę wiosek w powiatach: gorlickim i jasielskim, obóz w Jaworznie oraz współczesne życie społeczności łemkowskiej na zachodzie Polski. Z okazji „V Spotkań z kulturą łemkowską” wydano „Sypanec”, w którym Sławomir Molodczak przypomniał pierwsze „Spotkania z kulturą łemkowską”, zorganizowane 14 listopada 1993 roku w Domu Kultury „Chemik” w Gorzowie. Natomiast wspomniany już wcześniej Mirosław Pecuch skrótnie przypomniał akcję „Wisła” i przesiedlenie ludności łemkowskiej i ukraińskiej na teren zachodniej i północnej Polski.

Z. G.

Spis treści - Зміст

1. Ювілей 30- років музею	3
2. Muzeum w 1988 roku	4
3. Редакцій журналу „Загорода”	6
4. Юш час.....	7
5. Пограничане	8
6. Сини Твої Лемківщино	13
7. Nikifor - Matejko z Krynicy	16
8. І дальше о Никифорі	19
9. Ожили ялиці у Зиндранові	24
10. Дзвони як люди	26
11. Віра	27
12. Яблука на землі	28
13. Згадайме тих що нас на все лишають	29
14. Цыганы	34
15. Подяка	34
16. Дакус о селі Вільхівці	35
17. Кус о оздоровляючі воді	38
18. Кус о Михалі Крохті	41
19. Лемку	42
20. Яка буде реприватизація	43
21. Odpowiadamy na listy	44
22. Wniosek o powołanie PAN	46
23. Wizyta w Svidniku	48
24. Rewizja nadzwyczajna	49
25. Telewizja Polska...	53
26. V Spotkania z kulturą łemkowską.....	54

КУЛЬТУРА, ІСТОРІЯ І ПАМЯТКИ ЛЕМКІВ В ПОЛЬЩІ

KULTURA, HISTORIA I ZABYTKI ŁEMKÓW W POLSCE

**ЗАГОРОДА
ZAHORODA**

KWARTALNIK TOWARZYSTWA NA RZECZ ROZWOJU
MUZEUM KULTURY ŁEMKOWSKIEJ W ZYNDRANOWEJ

Wydaje: Muzeum Kultury Łemkowskiej w Zyndranowej

Выдає: Музей Лемківської Культури в Зынранові

Redaguje zespół redakcyjny z pomocą autorów-korespondentów

Редактує редакційний колектив з помочом авторів-кореспондентів

Adres redakcji: **TOWARZYSTWO MUZEALNE W ZYNDRANOWEJ**

z dopiskiem "Zahoroda"

38-454 TYLAWA, woj. KROSNO

Tel. (0-13) 43 307 12

NALEŻNOŚĆ ZA KWARTALNIK ORAZ POMOC I DARY DLA MUZEUM

PROSIMY NADSYŁAĆ NA KONTO:

NR 8641003-1922-2700-610, Bank Spółdzielczy w Dukli

Redakcja nie zwraca materiałów nie zamówionych, zastrzega sobie prawo
skracania materiałów oraz używania własnych tytułów.

Redakcja nie zawsze utożsamia się z poglądamи reprezentowanymi przez
autorów zamieszczonych materiałów.

Materiały pisane dialektem publikujemy w oryginalnej formie

**OD 1996 r. KWARTALNIK DOTUJE
MINISTERSTWO KULTURY I SZTUKI**